

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(Japon Dili ve Edebiyatı)
ANABİLİM DALI

**Japonca'daki '-teiru' Biçimbirimi Kullanımına İlişkin
Yanlış Çözümlemesi**

Yüksek Lisans Tezi

Aytemis Gürkan

Ankara-2005

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(Japon Dili ve Edebiyatı)
ANABİLİM DALI

**Japonca'daki '-teiru' Biçimbirimi Kullanımına İlişkin
Yanlış Çözümlemesi**

Yüksek Lisans Tezi

Aytemis Gürkan

Tez Danışmanı

Prof.Dr.Pulat OTKAN

Ankara- 2005

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(Japon Dili ve Edebiyatı)
ANABİLİM DALI

**Japonca'daki '-teiru' Biçimbirimi Kullanımına İlişkin
Yanlış Çözümlemesi**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Pulat OTKAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr.Pulat OTKAN

.....

Prof.Dr.İclâl ERGENÇ

.....

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Nur TEKME

.....

Tez Sınavı Tarihi

ÖNSÖZ

Karşılaştırmalı dilbilim, iki yada daha fazla dili karşılaştırarak bunlar arasındaki ayrılıkları, ayrımları ve farklılıkları belirleyen, yabancı dil öğrencisinin dilin hangi yönlerinin öğreniminde güçlük çekebileceği hakkında da bilgi veren bir incelemedir. Karşılaştırmalı dilbilim bize öğrenci tarafından yapıma olasılığı olan yanlışlarla ilgili bilgi verirken yanlış çözümlenmesi de gerçekten bu yanlışların sanıldığı şekilde yapılıp yapılmadığını gösterir. Türkçe ve Japonca'nın karşılaştırmalı dilbilim açısından incelenerek, yanlış çözümlenmesi yapılmasında son yıllarda hareketlilik gözlenirse de, şu ana kadar yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez.

Yapılacak yanlış çözümlenmesi çalışmasının, Türk öğrencilere Japonca öğretim yöntemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Japonca'yı amaç dil olarak öğrenen Türk öğrenciler, görünüş biçim birimi olan *-teiru*'yu kullanırken hata yapmaktadırlar. Bu nedenle asıl ifade etmek istediklerini doğru ve etkili bir şekilde ortaya koyamamaktadırlar. Öğrencilerin *-teiru* biçim birimini kullanırken karşılaştıkları sorunlar ve güçlükler giderildiğinde dili daha doğal ve güzel kullanacaklardır.

Bu çalışma boyunca desteğini ve yardımlarını esirgemeyen başta Anabilim dalı başkanımız ve danışman hocam Prof. Dr. Pulat OTKAN ile Yrd. Doç. Dr. Ayşe

Nur TEK MEN, Yrd. Doç.Dr. H. Can ERKİN olmak üzere değerli bölüm hocalarıma
ayrıca Doç. Dr. N. Engin UZUN ve eşim Tolga DEPCI'ye teşekkür ederim.

Aytemis GÜRKAN

01.2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	vi
1. GÖRÜNÜŞ ve -teiru'	1
1.1 Noktalanma (Punctual) ve Sürelik (Durative) Görünüşü.....	4
1.2 Bitmişlik (Perfective, Telic) ve Bitmemişlik (Imperfective, Atelic) Görünüşü.....	5
1.3 Alışkanlık (<i>Habitual</i>) veya Yinelemsel (<i>Iterative</i>) İlerleme Süreci (<i>Progressive</i>)	8
1.4 Sonuç durumu (resultative), Perfect (perfect) ve Deneyimsel (experiential).....	9
2. GÖRÜNÜŞSEL EYLEM KATEGORİLERİ	13
2.1 Vendler-Tipi Eylem Kategorileri.....	13
2.2 Kinda'ichi-Tipi Eylem Kategorileri.....	17
2.3 Durum Eylemleri ve Devimsel Eylemler.....	32
3. '-teiru'nun ÇEŞİTLİ ANLAMLARI	36
3.1 Hareketin Süreliği.....	36
3.2 Sonuç Durumu.....	38
3.3 Bitmişlik (<i>Perfect</i>).....	39
3.4 Alışkanlık (<i>Habitual</i>).....	47
4. GEÇİŞLİ VE GEÇİŞSİZ EYLEMLERLE '-teiru'nun ANLAMI	52

4.1 Geçişli-Geçişsiz Eylem İlişkisi.....	52
4.2 '-teiru' nun Anlamının Belirlenmesinde Süreliğin Rolü.....	58
5. '-teiru' KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
5.1. Sormacaya İlişkin Ön Açıklama.....	61
5.2 Sormaca.....	63
5.3 Sormacanın Değerlendirilmesi.....	78
5.4 Öğrenim Güçlük Derecelendirmesi.....	79
6. JAPONCA'DA '-teiru' BİÇİMBİRİMİNİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR.....	82
6.1 Ana Dilden Aktarım.....	83
6.2 Üstgenelleme (Aşırı Genelleme)	89
6.3 Fosilleşme (Yer Etme)	90
6.4 Değerlendirme ve Diğer Sorunlar.....	92
SONUÇ.....	94
EK1: SORMACANIN CEVAP ANAHTARI.....	98
EK 2: SORMACA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	102
TÜRKÇE ÖZET.....	105
İNGİLİZCE ÖZET.....	107

JAPONCA ÖZET	109
KAYNAKÇA	111

GİRİŞ

Japonca'yı amaç dil olarak öğrenen Türk öğrenciler, *-teiru* biçimbiriminin kullanımında pek çok hata yapmaktadırlar. İki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkların tam olarak belirlenmemesinin, *-teiru* kullanımında yabancı dil öğrencilerinin hata yapmalarındaki etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir.

Türkçe ile Japonca sözdizimsel ve biçimbilimsel açıdan birbirine benzemektedir. Biçimbilimsel (morfolojik) yapı bakımından her iki dil de '*bağlantılı diller*' başka bir deyişle '*ekleyen (agglutinating) diller*'¹ arasındadır. Türkçe ile Japonca arasındaki bu sözdizimsel ve biçimbilimsel benzerliklerin, Japonca ve Türkçe'nin karşılaştırmalı olarak incelenmesindeki önemi yadsınamaz. Ancak bu benzerliklerin yanı sıra bu iki dil arasındaki farklılara dikkat ederek incelemelerin yapılması gerekir, çünkü konuşucuların ayırdına varamadıkları ufak bir fark bile yanlış anlama ve kullanıma yol açabilir.

Bu çalışmada, günümüz Japonca'sında görülen *-teiru* biçimbiriminin tümce sonu kullanımı, Türkçe'deki *-(I)yor* biçimbiriminin kullanımı ile karşılaştırılacaktır. Amaç

¹ Ekleyen diller, dilbilgisi bağlantılarını köklere getirilen ayrı ayrı eklerle belirten, sözcüklerinde kök değişimi olmayan dillerdir. Bkz. Vardar, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, ABC kitabevi,1998, s.51.

dil ediniminde *-teiru* biçimbirimini kullanırken Türk öğrencilerin yaptıkları hataların ortaya konarak çözümlenmesine çalışılacaktır.

Böylece Türk Öğrencilerin *-teiru* kullanımında karşılaştıkları zorluklara da çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın, iki dilin karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları için bir temel ve iki dilin konuşucularının farklı dünya görüşlerini de yansıtması bakımından, salt *-teiru* ve *-(I)yor*'un karşılaştırılması olarak düşünülmemesi gerekir. Bu çalışmada kullanılacak yöntem ve araştırma teknikleri de daha ileri aşamada Japonca ve Türkçe'nin karşılaştırmalı incelemeleri ve yanlış çözümlemesi çalışmalarına faydası olacaktır.

-teiru biçimbiriminin anlamı ile ilgili çok çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına karşın Türkçe ile karşılaştırılarak yapılmış yanlış çözümlemesine dayanan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yeterince irdelenmemiş bu konuya değinilmesi *-teiru*'nun öğretiminde de yararlı olacaktır.

-teiru'nun çeşitli kullanımlarının neler olduğu, farklı kategorideki eylemlerde (hareket eylemleri,durum eylemleri gibi) görünüşünün değişip değişmediği, öğrencilerin *-teiru*'nun hangi kullanımında daha çok hata yaptıkları ve hangi kullanımlarını öğrenmekte zorlandıkları araştırmanın sorularını oluşturur.

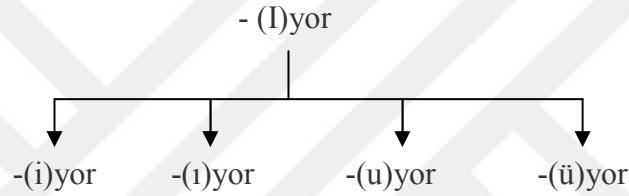
yöntemde ‘-teiru’ nun gerekli olduğu metinde öğrencilerin ne derece doğru şekiller kullandıklarını belirlenir. Bu yöntemeye göre öğrencilere sormaca yaparak ‘sonuç durumu’ ve ‘hareketin süreliği’ başta olmak üzere ‘-teiru’ nun çeşitli kullanım şekillerinin doğru kullanım oranları çıkartılacaktır. Bu çalışmada öncelikle görünüş olgusuna değinilecek, eylemlerin görünüşsel özellikleri ile ‘-teiru’ nun çeşitli kullanımları tartışılacak son aşamada ise ‘-teiru’ kullanımında öğrencilerin yaptıkları hatalar ve öğreniminde karşılaştıkları güçlükler irdelenecektir.

1.GÖRÜNÜŞ ve ‘-teiru’

Biçimbirim *morpheme* olarak adlandırılabilen, en küçük anlamlı birim, en küçük gösterge, anlamsal içeriği veya dilbilgisel işlevi olan sözcük oluşturmaya yarayan en küçük birimdir.

Sözelimi Türkçe'deki *gel-(i)yor*:

-(I)yor: soyut sunuluş *default form*. Biçimbirim tartışmalarında bir biçimbirimin temel biçimi soyut olarak sunulur.

Türkçe'deki '*-(I)yor*' ile Japonca'daki '*-teiru*', eylem çekiminde görünen dilbilgisel bir kategori olan görünüş (*aspect*) kategorisini yansıtır. Comrie, görünüşü şöyle tanımlamaktadır.

“Görünüş, bir durumun içsel zaman olarak yapısının çeşitli görünümleridir.”³ Eylemin anlattığı iş, oluş, edim(dilsel gerçekleştirme) vb.ni konuşucunun nasıl gördüğünü belirtir. Uzun'a göre “sık sık karıştırılsa da '*görünüüş*', dilbilgisel zaman kategorisinden farklıdır. Dilbilgisel zaman, yüklem anlattığı olayın gerçek zamanda bulunduğu konumu dilbilgisel olarak gösterirken görünüş,

³ Comrie, Bernard, **Aspect**, 1976, s. 3.

olayın gerçek zaman boyutuna yerleşme biçimini gösterir. Örneğin bir olay geçmişte gerçekleşmekle geçmiş zamana ait olur, ama bu olayın geçmişte sözgelimi anlık olarak mı, yoksa sürekli olarak mı gerçekleştiğini ‘görünüş’ belirler. Yine, ‘geliyor’ sözcüğü konuşma anında gerçekleşen olaylara gönderimde bulunarak hareketin sürmekte olduğunu ifade eder.”⁴

Yavaş, tezinde “zamanın işlevi ile ilgili genel kanı olay zamanını ifade zamanından önce, sonra veya eşzamanlı olarak yerleştirerek konuşma anını olay zamanıyla ilişkilendirmektir. Bu, geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman olarak 3 şekildedir. Oysa ki diller daha karmaşık ilişkiler ortaya koyar”⁵ diye belirtmektedir. Görünüş ise konuşma yada anlatı zamanını temel almadan bir olayın süreye nasıl yayıldığını gösterir.

Uzun(1998b:5), “...Türkçe’de “zaman ekleri” diye bilinen ekler yoluyla, eylem paradigmalarında bulunan dilbilgisel kategorilerden yalnızca zaman değil, aynı zamanda kip ve görünüşte aktarılmaktadır...(ara kısaltılmıştır) Türkçe’nin tek bir ekle görünüş, kip ve zaman kategorilerini aynı anda sergilediği görünüşünü benimseyen dilbilimciler arasındaki tartışmalar daha çok hangi kategorilerin hangi eklerle

⁴ Uzun, N. Engin, **Dilbilgisinin Temel Kavramları**, Ankara,1998, s. 110.

⁵ Yavaş, Feryal, **On the Meaning of Tense and Aspect Markers in Turkish**, Basılmamış Doktora Tezi, Kansas University, 1980, s. 1.

yansıtıldığı üzerinde yoğunlaşmıştır.”⁶ Yazar, “tek-ek çok-işlev yaklaşımı” olarak tanımlanan bu yaklaşıma karşı çıkararak “tek-ek tek-işlev” ilkesini benimseyerek sıfır eki (zero morpheme) önerisini getirmiştir.⁷ Bu çalışmada da Uzun’un “tek-ek tek-işlev” ilkesi benimsenerek ‘-yor’ biçim birimi, görünüş fenomeni olarak ele alınmaktadır.

Türkçe’deki ‘-yor’ gibi, Japonca’daki ‘-teiru’ da, kullanılan eyleme ve bağlama göre ‘hareketin sürerliğini’ ifade eder. Ancak ‘-(I)yor’ da ‘-teiru’ da bu benzer kullanımları dışında eylem, ‘bağlam’⁸ ve başka faktörlere göre farklı kullanımlar sergileyebilir. İşte bu noktadan hareketle, bu benzerlik ve farklılıklar belirlenerek, hangi koşullarda gerçekleştikleri incelenecektir. ‘-teiru’ ve ‘-(I)yor’un görünüş kavramıyla olan ilişkileri ile eylemlerin ‘görünüş’ olarak özellikleri incelenerek bunların ‘-teiru’ ve ‘-(I)yor’a semantik (anlambilimsel) açıdan etkisi irdelenecektir.

⁶ Uzun, N. Engin, “Türkçede Görünüş /Kip/ Zaman Üçlüsü”, **Dil Dergisi**,1998b,s. 5.

⁷ Uzun, N. Engin, A.G.E.,s. 5.

⁸ ‘context: bir dil birimini çevreleyen; ondan önce ya da sonra gelen; birçok durumda söz konusu birimi etkileyen onun anlamını, değerini belirleyen birim yada birimler bütünü’. Vardar, Berke, A.G.E.,s.34.

Görünüş, eylemin anlattığı sürerlik, bitmişlik, bitmemişlik, başlangıç, sonuç, yinelenme gibi kavramları ifade eder.

1.1 Noktalanma (Punctual) ve Sürerlik (Durative) Görünüşü

“Sürerlik görünüşü, eylemin gelişim ve süresi açısından ele alındığını belirten görünüştür. Örneğin *konuşup duruyor* tümcesi sürerlik görünüşü içerir”⁹ Aksan, kitabında, ‘aramak, beklemek, örgütlenmek, kullanmak, ağırlamak, akşamlamak, gezmek, izlemek, avunmak, anlatmak, alışmak, direnmek, ağlamak, çalışmak’ eylemlerinde bir süreklilik olduğunu belirtir. Aksan (s.208), aktaran:A. Dilaçar(2. yazısı, s.163) ile ilgili olarak, ‘başlıyorum’ ve ‘yürüyorum’ çekimli eylemlerinde ‘-(I)yor’ biçimbirimiyle anlatılan sürerliğin aynı olmadığına değinerek ‘başlamak’ın sürekli olamayacağını, ‘yürümek’in ise her zaman sürekli olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde, ‘aramak’ın kavram olarak sürekli bir işi, ‘bulmak’ın ise süreksizi anlattığına değinir.¹⁰

Bazı dilbilimciler tarafından bitmemişlik görünüşü, sürerlik görünüşü olarak da adlandırılrsa da, Comrie’ye göre “bitmemişlik ve sürerliğin ayrımını yapabiliriz; bitmemişlik bir durumun içsel yapısıyla ilgilenirken, sürerlik, sadece verilen durumun

⁹ Vardar, Berke, A.G.E., s.195.

¹⁰ Aksan, Doğan, **Sözcük Türleri**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983, s.207-208.

belirli bir zaman periyodunda sürdüğünü ima eder (yada en azından belirli bir zaman periyodunda devam ettiği düşünülür). Süreliğin zıddı olan noktalanma (punctuality), bir durumun niteliğinin zamana sürmediği (zamanda devam etmediği düşünülür) anlık olarak gerçekleştiği anlamına gelir. Noktalanmış durumların hiç süreliği olmadığı ve kısa bir periyotta bile süreliğinin olmadığını belirtmek gerekir.”¹¹

1.2 Bitmişlik (Perfective, Telic) ve Bitmemişlik (Imperfective, Atelic)

Görünüşü

Bitmişlik durumu, iyi tanımlanmış bir sınır noktası içeren devam etmeyen bir süreç gerektirir. Bir eylemin tasvir ettiği durumun herhangi bir şekilde sınırlandırıldığı bir nokta olmadan, belirsizce uzatılabilmesi veya herhangi bir noktada bırakılabilmesi durumuna ise bitmemişlik denir¹². Bitmemişlik görünüşü başlangıcı yada sona ermesi göz önünde tutulmadan oluşumu içinde ele alınan eylemin görünüşüdür.¹³ ‘Çocuk ders çalışıyordu’, ‘adam şarkı söylüyor’ bitmemişlik görüşüne örnektir. Bitmemişlik görünüşü içsel bir perspektif, bitmişlik görünüşü ise dışsal bir perspektif ifade eder.¹⁴

¹¹ Comrie, Bernard, A.G.E., s.41.

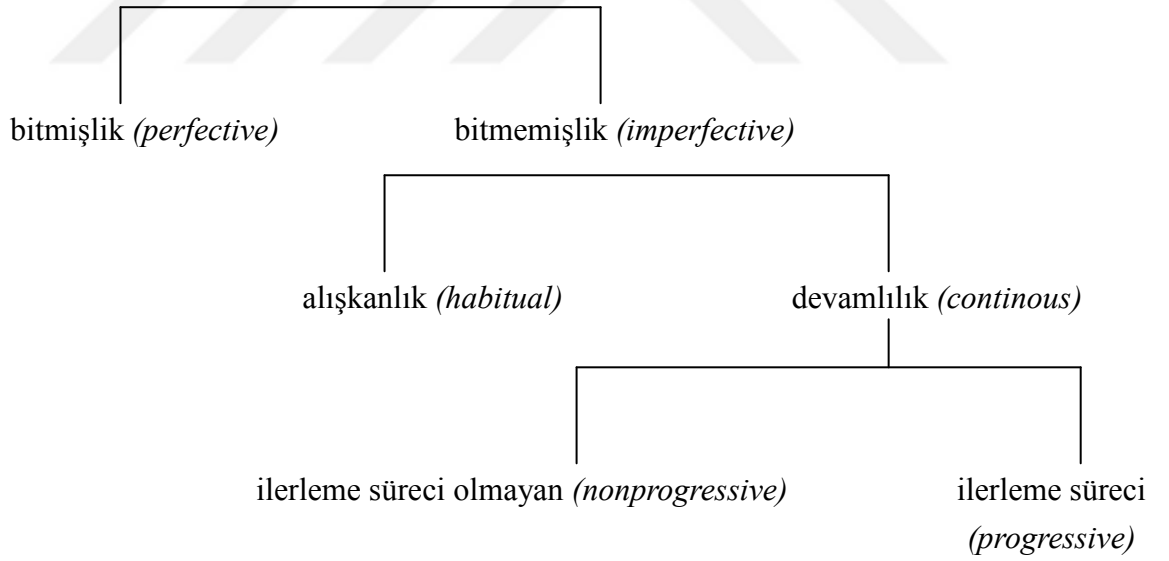
¹² Comrie, Bernard, A.G.E., s.45.

¹³ Vardar, Berke, A.G.E., s.51.

¹⁴ Comrie, Bernard, A.G.E.

Aşağıdaki tabloda Comrie, bitmemişliği (*imperfectivity*) en genel kategorilere ayırmıştır.

Tablo 1. Görünüşel karşıtlıkların sınıflandırılması¹⁷

Nihon Gengo Bunka-gaku Kenkyukai, Tokyo, 2002.

¹⁷ Comrie, Bernard, A.G.E, s.25.

1.3 Alışkanlık (*Habitual*) veya Yinelemsel (*Iterative*) İlerleme Süreci (*Progressive*)

Comrie, yinelemsel ve alışkanlık terimlerinin arasındaki farkın biraz karışık olduğunu öne sürer. Comrie için yinelemsel, sadece tekrarlanan hareketler için geçerli olan bir terim iken, alışkanlık ise “bir zaman periyoduna yayılmış bir durumun karakteristiği”ni tarif eder.¹⁸ Shirai aktaran “Bybee (1985) ve Brinton (1988), tek bir olayın tekrarlanması olarak yinelemseli sınırlamıştır. Brinton (1988:54), *‘alışkanlık yinelemselden ayrılabilir çünkü alışkanlık farklı olaylardaki tekrar eden hareketleri tasvir ederken yinelemsel ise aynı olaydaki tekrar eden hareketleri tasvir eder’*. Örneğin ‘Dün bir saat boyunca topu tekmeledi’ yinelemsel iken ‘Bir aydır hastaneye gidiyor’ yinelemsel değil alışkanlıktır.”¹⁹

1.4 Sonuç durumu(resultative), Perfect (perfect) ve Deneyimsel (experiential)

Shirai aktaran: Bybee(1994:54), bitmişlik için “ifade zamanından önceki durumu belirtir ve ifade zamanındaki durumla ilişkilidir.”diye belirtmektedir.²⁰

¹⁸ Comrie, Bernard, A.G.E, s 27-28.

¹⁹ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.334.

²⁰ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.335.

Bitmişliğin belirli kullanımları, sonuç durumu, deneyimsel, yakın geçmiş, ve devamlılıktır.²¹ “Anlambilimsel kategori olarak ‘sonuç durumu’, geçmişteki bir durum değişikliğinin sonucu şu anı nitelendirir ve sadece durum eylemlerinin değişimiyle kullanılır (Bybee et. al.,1994), ve ‘hala’ anlamına gelen bir belirteçle birlikte kullanılabilir (Nedjalkov ve Jaxontov,1988; Dahl,1985).”²² Shirai : Kudo(1989,1995)’in sonuç durumu ve bitmişlik formülasyonuna katılır ve bunu şöyle ifade eder. Kudo (1989,1995),sonuç durumu ve bitmişliği ‘-de’ ilgeci ile uygunluğuna bakarak birbirinden ayırmayla dilbilgisel bazı kanıtlar sunmuştur.

(1) □□□□□□□□□□

Kanojo wa kekkonshiteiru.

O evli bulunuyor. (sonuç durumu)

(2) □□□□□□□□□□□□□□□□

Kanojo wa suisu no kyokai de kekkonshiteiru.

O İsviçre’deki bir kilisede evlendi. (perfect)

(2) bitmişliği gösteriyor ve geçmiş hareket ile hareketin şu an ile ilgisine odaklanıyor ve bu yüzden sadece devimsel eylemlere gelen –de ilgeci kullanılabilir (Kudo, 1995). Diğer yandan (1) ise sonuç durumudur ve onun şu anki evli olma

²¹ Comrie, Bernard, A.G.E.

²² Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.335.

durumuna odaklanır ve ‘-de’ ile birlikte kullanılmaz. Eğer ‘-de’ ile birlikte kullanılsaydı, bu tümce şu anda evli olduğunu ifade edemezdi ancak, daha önce evlendiği gerçeğini ve şu an ile ilgisini ifade edebilirdi. Shirai, Yoshikawa’nın terimi ‘deneyimsel’ yerine (Fujii,1966 tarafından ilk olarak önerildi), daha genel bir terim olan bitmişliği tercih ettiğini belirterek bunun 2 sebebi olduğunu söyler:1. ‘-teiru’ sadece deneyimsel olarak kullanılmaz, bitmişlik ile birlikte başka işlev ve anlamlarda da kullanılır; 2. Japonca’da spesifik olarak deneyimseli niteleyen başka bir dolaylı anlatı şekli ‘-ta koto ga aru’ (-mıışlığım vardır) vardır(İnoue, 1975; Dahl,1985). Shirai (1998), deneyimsel perfectin normalde ifade zamanında olmayan geçmiş hareketi belirttiğini söyler. Örnek olarak da □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ ‘Ken wa furansu ni itta koto ga aru’ ‘Ken Fransa’da bulundu’ tümcesini vererek Ken’in hala Fransa’da bulunması durumunda bu tümcenin anormal olduğunu belirtir. Bu şeklin şu ana kadar devam eden durum için kullanılmazken ‘-teiru’nun kullanılabileceğini vurgular. Shirai (1998), aşağıdaki örnekleri vererek, şöyle yorumlar:

(3) □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

Naomi ga furansugo o ninen benkyōshiteiru.

Naomi Fransızca’ya 2 yıldır çalışıyor/çalışmış bulunuyor.

(4) □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

Naomi ga furansugo o ninen benkyōshita koto ga aru.

Naomi'nin Fransızca'ya 2 yıl çalışmışlığı var.

(4) de '*-ta koto ga aru*' ile hala Fransızca öğrendiği anlamı yoktur ve şu andan önceki bir zamanda onun çalıştığı gerçeği vurgulanır. Bu gözlemlere dayanarak Shirai(1998), '*-teiru*' şeklinin anlamının bir kategorisi olarak 'deneyimsel'dense '*perfect*' terimini tercih etmiştir.²³ Bu çalışmada da Shirai(1998) izlenerek, 'bitmişlik' (*perfect*) terimi kullanılacaktır.

²³ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.335-336.

2. GÖRÜNÜŞSEL EYLEM KATEGORİLERİ

İlk bölümde görünüş kavramının ne olduğuna ve çeşitlerine değindik. Bu bölümde ise eylemler arasındaki görünüşsel farklılıkları inceleyeceğiz. Eylemlerin anlamsal irdelenmesi ve eylem kategorileri uzun zamandır çeşitli dilbilimciler tarafından yapılmaktadır. Öncelikle şimdiye kadar tartışılan bazı sınıflandırmaları gözden geçireceğiz.

2.1 Vendler-tipi Eylem Kategorileri

Vendler (1967)'nin eylem kategorileri *State*, *Activity*, *Accomplishment* ve *Achievement*'dir.²⁴

State (durum) terimi, dışarıdan bir faktör onu değiştirmedeği sürece bir durumun

²⁴ Shirai, Yasuhiro, A.G.E. Yavaş, Feryal, A.G.E.

var olmaya devam etmesini ifade eder.

Activity (hareket) terimi, her an bitebilecek, keyfi bir son noktası olan sürerli ve devimsel durumları ifade eder.

Accomplishment (edim 2) terimi, belirli bir hareketin devam edemeyeceği doğal bir son noktası olan sürerli ve devimsel durumları ifade eder.

Achievement (edim 1) terimi; anlık ve noktalanma olarak zaman ekseninde bir noktaya indirilebilir bir durum tarif eder.²⁵ Yine yazar ‘Anderson (1991)’in aşağıdaki çıkarımından söz eder.

State (durum): ‘-devimsel’, ‘-bitmişlik’, ‘-noktalanma’

Activity (hareket): ‘+devimsel’, ‘-bitmişlik’, ‘-noktalanma’

Accomplishment (edim 2): ‘+devimsel’, ‘+bitmişlik’, ‘-noktalanma’

Achievement (edim1): ‘+devimsel’, ‘+bitmişlik’, ‘+noktalanma’

Shirai, aşağıdaki gibi örnekler vermiştir:

***Activity* (hareket):** Süreç içindeki hareket

(1) □□□□□□□□

Ken ga utatteiru.

Ken şarkı söylüyor.

²⁵ Shirai, Yasuhiro, A.G.E.

Accomplishment (edim 2): Süreç içindeki hareket

(2) □□□□□□□□□□

Ken wa isu o tsukutteiru

Ken sandalye yapıyor.

Achievement (edim 1): a.Sonuç durumu

(3) □□□□□□□□□□

Asokoni bōru ga ochiteiru.

Top düşmüş bulunuyor.

b.Süreç içindeki yinelemsel hareket

(4)□□□□□□□□□□

Ken wa doa o tataiteiru.

Ken kapıyı çalıyor.

State (durum): a.Canlılık, geçicilik

(5)□□□□□□□□

Fujisan ga mieteiru.

‘Şu anda’ Fujisan’ı görebiliyoruz.

b.Anormal

(6) *□□□□□□□□

**Okane ga itteiru.*

Niyet edilen anlamı ‘paraya ihtiyaç duyuluyor’

(doğrusu) □□□□□□

Okane ga iru.

Paraya ihtiyacım var.²⁶

Türkçe ile Japonca arasındaki önemli bir fark ise Japonca, *-teiru*’yu sonuç durumu bildirmek için kullanıyor ama sonlanma noktasına yol açan süreç için kullanamıyor. Türkçe’deki ‘-yor’ Achievement (edim1)’in noktalanma anlamına yol açan sürece odaklanabilirken Japonca’daki ‘*-teiru*’ bunu yapamıyor. Bunun yerine ‘*-teiru*’ bir noktalanma hareketinin sonucu olarak sonuç durumundaki sürerliğe odaklanıyor. Bu yüzden, ‘Ali ölüyor’un literal benzeri Japonca’da ‘*Ali wa shindeiru*’ ‘Ali ölü’ anlamına geliyor.

Vendler-tipi eylem kategorilerini Yavaş, tezinde Türkçe’ye şöyle uyarlamıştır:

Hareket (Activity):

²⁶ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.332.

(7) John parkta oynuyor.

(8) John ders çalışıyor.

Edim (Accomplishment ve Achievement)

(9) John annesine mektup yazıyor.

(10) John evi temizliyor.

(11) John dağın tepesine varıyor.

(12) John sorunun cevabını buluyor.

Dural (Stative):

(13) John Mary'i seviyor.

(14) John sorunun cevabını biliyor.

(15) John dünyanın düz olduğuna inanıyor.

(16) John babasına benziyor.

(17) Bu yemek güzel kokuyor.

(18) John Mary ile evlenmeyi istiyor/arzuluyor.

(19) John Mary'den korkuyor/şüpheleniyor.

(20) Bu benim doğru olduğumu ispatlıyor/gösteriyor. ²⁷

²⁷ Yavaş, Feryal, A.G.E., s.125-126.

2.2 Kinda'ichi-tipi Eylem Kategorileri

Kindai'chi eylemleri 4 sınıfa ayırmıştır. İçeriğinde teiru şekli alıp almadığı, aldığı durumlarda ne anlam ifade ettiğine göre eylemleri 4 sınıfa ayırmıştır.²⁸

1. Durum eylemleri: Durum ifade eder.zaman geçse de aynı kavramı açıklar.

Genellikle eylemlere '-teiru' eklendiğinde şu anki durumu ifade etseler de bu tipteki eylemler -teiru şekline girmez. Sıfata yakın eylemlerdir.

Örnek : □□□□□□□*aru, iru*, olmak,□□□□□□*dekiru* yapabilmek,□□□□□□ *yō suru* ihtiyaç duymak gibi.

2. Sürelik eylemleri: Zaman içinde devam eden türde hareketleri ifade eder.

'-teiru' şekline girer. Hareketin sürmekte olduğunu gösterir.

Örnek : İnsanların hareketlerini ifade edenler: □□□□□*yomu* okumak,□□□□□ *kaku* yazmak, □□□□□*warau* gülmek,□□□□□ *naku* ağlamak gibi.

Doğal olguları ifade edenler: □□□□□*chiru* (yaprak, çiçek vs.)düşmek, □□□□□□*oriru* inmek gibi.

3. Anlık eylemler: Bir anda biten hareketleri ifade eder. '-teiru' şeklini alır.

²⁸ Kindaichi, Haruhiko, □□□□□□,□□□□□□□□□□□□□□□ (Japonca Eylemlerin Görünüşü) Mugi Shobo, Tokyo,2000.

Hareket, iş bitip sonucunun devam ettiğini açıklar.

Örnek: □□□□ 'shinu' ölmek, insanın son nefesini verdiği anı ifade ettiğinden nefesini verdiği anda 'shinu' ölmek başlayıp hemen o anda 'shinu' ölmek biter. 'shinu' ölmekten başka, □□□□ 'tsuku' (ışık vs.) yanmak, □□□□□ 'kieru' söndürmek, □□□□ 'sawaru' dokunmak, □□□□ 'todoku' varmak, □□□□□ 'hanareru' ayrılmak, □□□□□ 'kimaru' karar vermek, □□□□□□ 'mitsukaru' bulunmak, □□□□□□ 'tomaru' durmak, □□□□□□ 'sameru' uyanmak, gözlerini açmak, gibi. Soyut anlama olarak, □□□□□□ 'hajimaru' başlamak, □□□□□□ 'owaru' bitmek, □□□□□□□□ 'kekkon suru' evlenmek, □□□□□□□□ 'rikon suru' boşanmak, □□□□□□□□ 'sotsugyō suru' mezun olmak, □□□□□□□□ 'nokoru' kalmak, artmak, □□□□□□□□ 'ushinai' kaybetmek, □□□□□□□□ 'wasureru' unutmak vs. nin sayıları fazla değildir. □□□□□□ 'shiru' bilmek ise, bunu bilgi olarak alma anını ifade eder. Böylelikle şu anda bilgi olarak sahip olduğumuz durumu ifade etmede 'shiteiru' kullanılır. Denilebilir ki geçmişte 'shiru' bilmek olarak edindiğimiz deneyimin sonucunun şu an sürdüğünü ifade eder. □□□□□□□□ 'wakatteiru' anladım durumunda ise, □□□□□□□□ 'wakaru' anlamak anlamındaki 'wakaru' dan farklı bir sözcük olup 'bilincine sahip olmak' anlamında geçişsiz eylem olup bu da yine anlık eylemlerdendir.

4. 4.tip eylemler: Zaman kavramı içermez. Bir durum ifade eden durum eylemlerine benzeseler de bunlar bir durumu üstlenmeyi ifade eden eylemlerdir. Örneğin □□□□□□□□□□ 'yama ga sobieteiru' dağ yüksektir deki □□□□□□□□ 'sobieru' yüksek olmak bunların arasındadır. Bu tipteki eylemler, her zaman '-teiru' şeklinde durum ifade etmede kullanılır. Sadece 'sobieru' yüksek olmak olarak bağımsız birşekilde hareket ifade etmede kullanılamamaları bir özellikleridir 'sobieru'nun anlamı 'bir dağ başka bir dağa göre yüksek durumda bulunma'yı ifade eder. Başka bir dağa göre yüksek durumda olma, 'iru' ile söylenir ve başka bir x söylenişi de 'sobieru'dur. Yine, □□□□□□□□□□□□□□□□ 'ano hito wa takai hana o shiteiru' onun burnu havada daki 'suru'ya da -teiru eklenmeden kullanılamaz. Bunlar dışında, □□□□□□ 'sugureru' mükemmel olmak, □□□□□□□□ 'zubanukeru' üstün olmak, □□□□□□□□ 'arifureru' sıradan olmak, gibi.

Kinda'ichi, bu sınıflandırmalar arasında bazı eylemlerin 2'den fazla gruba girme eğilimi olabildiğinden söz eder. Örneğin 2. tip olarak verilen sürerlik eylemlerinin bazen 3. tip anlık eylemler olarak da kullanılmaları mümkündür. □□□□ 'Kuru' gelmek eylemi karşı taraftan bir yöne yer değiştirme sürecindeki hareketin tamamını ifade ederken 'sürerlik eylemi'dir. Ancak bir yere varmak anlamına geldiğindeyse 'anlık eylem'dir. □□□□ 'iku' gitmek, □□□□ 'hairu' girmek, □□□□ 'deru' çıkmak,

b. □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

Ano otoko wa uwasa ni tagawazu daibu kawatteiru.

O adam dedikodulara aldırmayıp oldukça değişiktir.

Teramura, (1)'in a ve b'sinin anlamlarının biraz farklı olduklarına değinir. □□

□□□□□ 'Kawatteiru'nun bir şeyi başkasıyla kıyaslayıp, benzemediğine karar

verince söylenen bir sözcük olduğunu, a ile b'nin farklı olmasının bu 'kıyaslına

diğerinin' farklı olmasından kaynaklandığını belirtir. a'daki□□□□□□□□□□□□□□

□□□□ 'machi no yōsu ga sukkari kawatteiru' 'bu sıralar şehrin görünüşü tamamen

değişti' tümcesi şimdiki şehrin görünüşünün daha önceki şehrin görünüşünden

tamamen farklı olduğunu ifade eder. Diğer yandan b'deki □□□□□□□□□□□□□□

'ano otoko wa kawatteiru' 'o adam değişik' o adamın başka bir adam (adamlar veya

insanlar geneli) ile farklı olduğunu ifade eder. İlki artsüremli farklılık iken diğer

eşsüremli farklılıktır. Hareket eylemlerinin görünüş ifadeleri ile sıfatsal ifadelerin

farkının aslında çok geniş olduğunu, bunun eylem ile sıfatın farklılıklarından

kaynaklandığını belirtir.³¹

Teramura, '-teiru'nun sıfatsal kullanımını belirlemek için birkaç test yapmıştır.

Bu şekil ile paralel olarak (gelecek) temel zaman kullanımı, (geçmiş) geçmiş zaman

³¹ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E.

kullanımı düşünebilir mi düşünülemez mi? Düşünülemez olduğu durumun sıfatsal kullanım olduğunu iddia eder. Bu testtekilerin sıfatsal eylemlerin ‘-teiru’su olduklarını düşünmektedir. Aşağıdakileri inceleyelim.

(2) a. □□□□□□□□□□

Kono sakuhin wa sugureteiru.

Bu eser çok iyi.

b. *□□□□□□□□□□

* *Kono sakuhin wa yagate sugureru.*

Bu eser yakında çok iyi olacak

c. *□□□□□□□□□□

* *Kono sakuhin wa kotoshi ichiban sugureta.*

Bu eser geçen yıl en (?)çok iyiydi.

d. ?□□□□□□□□□□.....

? *Sugureteiru sakuhin no motsu chikara wa*

Çok iyi olan eserin sahip olduğu güç

e. □□□□□□□□□□.....

Sugureta sakuhin no motsu chikara wa

Çok iyi olan eserin sahip olduğu güç

(a sıfatsal)

Teramura'nın testini incelerken aşağıdaki örnekle Türkçe'sini karşılaştırmak ilgi çekici olabilir.

(3) □□□□□/□□□□□□□□□□□□□□□□□□

'*Kare wa rekishi ga/ chesu ga/ saka toshite/ sugureteiru.*'

O tarihte/ satrançta/ yazar olarak / çok iyi

Denilebilir ki Türkçe karşılığı olarak 'çok iyi'nin buradaki görevi belirteçtir. 'Çok iyi' tümcede addan önce kullanıldığında sıfattır. Burada yüklem görevinde belirteç olarak kullanılıyor. Japonca'da ise□□□□□□□□ 'sugureteiru' eylem olup burada sıfatsal kullanıma sahip yüklemidir.

(1) a. □□□□□□□□□□□□

Taikaku ga dōdō to shiteiru.

Vücudu muhteşem.

b. *□□□□□□□□□□□□□□□□

* *Taikaku wa mō ichinen de dōdō to suru (darō).*

Vücudum 1 yılda muhteşem olacak.

c.*□□□□□□□□□□□□.....

* *Touji taikaku ga dōdō to shita ga.....*

O zamanlar vücudu muhteşemdi ancak

d. ?□□□□□□□□□□□□□□□□

? *Kare wa dōdō to shiteiru taikaku o hokotteiru.*

O muhteşem vücudu ile övünüyor.

e. □□□□□□□□□□□□□□□□

Kare wa dōdō to shita taikaku o hokotteiru.

O muhteşem vücudu ile övünüyor.

(a sıfatsal.)

(5) a. □□□□□□□□□□

İi nioi ga shiteiru.

Güzel kokuyor.

b. □□□□□□□□□□□□□□

Yagate ii nioi ga suru hazu da.

Yakında güzel kokması lazım.

c. □□□□□□□□□□□□□□□□

Sono toki, nantomo ienu ii nioi ga shita.

O zamanlar hiç tahmin edemezsin çok iyi kokuyordu.

d. □□□□□□□□□□□□□□

Köpekle birlikte olan yaşlı kadın

e. □□□□□□□□ *□□□□□□□□□□

Īnu o tsureta rōfujin * *itsumo ino o tsureta rōfujin*

Köpekle birlikte olan yaşlı kadın her zaman köpekle birlikte olan yaşlı

kadın

(a sıfatsal)

(7) a. □□□□□□□□□□

Ano hito o shitteiru.

Onu tanıyorum.

b.*□□□□□□□□□□□□□□□□

* *Soko e ittara, ano hito o shiru darō.*

Oraya gidersen onu tanırsın herhalde.

c.*□□□□□□□□□□□□

* *Ano hito wa kinou shitta hito da.*

? O dün tanıdığım kişi

d. □□□□□□□□□□□□□□□□

Shitteiru hito ni wa dare ni mo awanakatta.

Tanıdığım kimse ile karşılaşmadım.

e. □□□□□□□□□□□□□□□□

Shitta hito ni wa dare ni mo awanakatta. (-ta 'da geçmiş zaman anlamı yok)

Tanıdığım kimse ile karşılaşmadım.

(a sıfatsal)

(8) a. □□□□□□□□□□□□□□

Watashi wa sono himitso o shitteiru.

Ben bu sırrı biliyorum.

b. □□□□□□□□□□□□□□□□

Sono ko mo itsuka wa sono himitso o shiru darō.

O çocuk da bir zaman o sırrı bilecek.

c. □□□□□□□□□□(□□□□□)

Sono himitso o shitteiru hito (wa, inai)

Bu sırrı bilen kişi (.....,yok)

d. □□□□□□□□(□□□□□□□□)

Sono himitsu o shitta hito (wa, tsugi zugi ni kesareta) (-ta geçmiş zaman)

Bu sırrı bilen kişiler (tek tek ortadan kayboldu)

(a görünüşsel)

Teramura , bu şekilde eylemleri tek tek test ederek onları 3 çeşide ayırmaktadır.

A. ‘-teiru’ nun her zaman sıfatsal olduğu eylemler

B. ‘-teiru’ nun her zaman görünüşsel olduğu eylemler

C. Bağlama göre ‘-teiru’ nun sıfatsal da, görünüşsel de olduğu eylemler³²

Kinda’ichi’nin sınıflandırması Vendler’inkine benzer:

Kinda’ichi

Vendler

Kinda’ichi	Vendler
Durum eylemleri	Durum eylemleri (<i>state</i>)
Anlık eylemler	Edim eylemleri 1 (<i>achievement</i>)
Sürerlik eylemleri	Hareket eylemleri (<i>activity</i>)
	Edim eylemleri 2 (<i>accomplishment</i>)
4. tip eylemler	

³² Teramura, Hideo □□□□□A.G.E., S.141-142.

Kindai'chi'ye göre eğer bir eylem sonuç durumunu nitelerse o anlık eylemdir; eğer bir eylem ilerleme sürecini(*progressive*) nitelerse o sürerlik eylemidir. Durum eylemleri '-*teiru*' ile birlikte (örnek: aru 'var olma' **atteiru*) kullanılamaz.³³

Shirai, Vendler ve Kinda'ichi arasındaki farkı şöyle belirtmiştir:³⁴ (1) edim eylemleri 2 (*accomplishment*) '-*teiru*' ile birlikte ilerleme süreci anlamında oldukları için tahminen sürerlik eylemlerinin altına dahil olacağından Kindai'chi edim eylemleri 2'yi (*accomplishment*) eylem sınıfı olarak almaz ve (2) '-*teiru*' ile kullanılabilmelerine rağmen en azından ana tümcede yalın geçmiş dışı şekille kullanılamayan Kinda'ichi'nin 4. tip eylemleri vardır. Örnek olarak '*sugureru*' (mükemmel olmak), '*niru*' (benzemek) gibi. Örneğin:

□□□□□□□□/*□□□□□□

*Yama ga takaku sobieteiru/*sobieru.*

Dağ yüksektir.

Bu grubun edim eylemleri 1 (*achievement*) olarak yorumlanmasında Ogihara(1998) ve Shirai(1998) ile aynı görüş paylaşılmaktadır. '-*teiru*' ile birleştiklerinde sonuç durumu ifade ederler. Ancak bu eylemler ana tümcede yalın geçmiş dışı şekil ve yalın geçmiş şekille kullanılmazlar. Bunun sebebi olarak Shirai,

³³ Kindai'chi, Haruhiko, □□□□□, A.G.E.

³⁴ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.337.

muhtemelen bu eylemlerin doğasından kaynaklanan raslantısal bir boşluk olduğunu ve bu eylemlerle yalın şekli kullanmaktansa ‘-teiru’ ile sonuç durumunu ifade etmenin daha doğal olduğunu belirtmiştir. Örneğin, birinin daha mükemmel hale gelmesinden birinin mükemmel olmasını konuşmak daha doğaldır. Shirai, bu şekilde ana tümcede bu eylemlerin neden sadece ‘-teiru’ şeklini aldığına açıklanabileceğini düşünmektedir.³⁵

2.3 Durum Eylemleri ve Devimsel Eylemler

“Bütün eylemler durum eylemleri ve devimsel eylemler olarak sınıflandırılmıştır. Japonca’da yalın geçmiş dışı şekildeki durum eylemleri yinelenme içermeden şu anki durumu ifade edebilirken, devimsel eylemler edemez”³⁶ Shirai (1998). Yazar aşağıdaki gibi örneklerle açıklamıştır:

(1) □□□□□□□□

Fujisan ga mieru.

Fuji dağı görünüyor/nı görebiliyoruz.

(2) □□□□□□

³⁵ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.337-338.

³⁶ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.338.

Ken ga odoru.

Ken dans eder/edecek.

Tümce yinelenme olmadan şu anki durumu ifade edebilir ve bu yüzden ‘*mieru*’ durum eylemidir. (2) Ken’in gerçekten dans ettiği bir durumu ifade etmez ancak Ken’in dans etme alışkanlığı durumunu ifade eder (veya Ken’in gelecekteki dans etme hareketini) ve bu yüzden ‘*odoru*’ devimsel eylemdir. (Ken’in dans etme hareketinin devam ettiğini ifade etmek için bitmemişlik şekli olan ‘*odotteiru*’ kullanılmalıdır.)

(3) □□□□□/□□□□□□

Sore wa chigau/chigatteiru.

Bu yanlış.

Bu örnekte 2 şekilde kullanılabileceğini belirten yazar bitmemişlik şekli olan ‘*-teiru*’nun bir çeşit geçicilik anlamı verdiğini söylüyor. İki şekil arasındaki bu asimetriyi aşağıdaki örnekle açıklıyor:

(4) □□□□□□□□□□□□□□□□/□□?

Hanashi ga itsunomanika chigatteiru/chigau?

Konuşma biz fark etmeden değişti.

(Yazar bu örneği Yumiko Kawanashi’nin ‘personal communication’dan almış.)

Yazar, durum belirttiği için bu örnekte ‘*chigau*’ (yanlış) nun anormal olduğunu

(Türkçe anlamının da değişmek olduğu görülebilir) ve bir değişiklik olduğunu ima eden *'itsunomanika'* belirteci ile uygun olmadığını ifade etmektedir. Yazara göre, “(3)’deki iki şekil için de nüans farklılıklarında asimetri görülebilir. Bu tümce bir belgedeki hataları göstermek için kullanılabilir ve eğer *'chigau'* (yanlış) kullanılıyorsa *'chigatteiru'*dan (farklı/değişmek) daha kritiktir. Bu ilerleme süreci (*progressive*) görünüşünün taşıdığı deneyimsellik sebebiyledir. Bazı durum eylemleri *'aru'* (var olmak), *iru* (gerekli olmak) vs.,asla ilerleme süreci/bitmemişlik şekline girmezler çünkü devimsel olarak sunulamazlar”³⁷

Comrie , örnek olarak durum bildiren *'know'* (bilmek) eylemi ile devimsellik bildiren *'run'* (koşmak) eylemlerini vermiştir. Comrie’ye göre bu iki eylemin arasındaki tek fark durumlarının farklı safhalardaki ilişkisindedir. ‘bilmek’ eylemi durumunda, durumun tüm safhaları ‘John nerede oturduğumu biliyor’ ile aynıdır; John’un bilme durumu zamanın hangi noktasından kesmeyi seçersek seçelim tamamen aynı durumu buluruz. Oysa ki ‘koşmak’ ile farklıdır. Eğer ‘John koşuyor’ diyorsak durumun değişik safhaları çok farklı olabilir. Bir an John’un bir ayağı yerde olacak, başka bir an diğer ayağı yerde olacaktır ve bu böyle sürer. ‘bilmek’ hiçbir

³⁷ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.338-339.

değişim içermezken 'koşmak' değişim gerektirir.³⁸

3. '-teiru'nun ÇEŞİTLİ ANLAMLARI

³⁸ Comrie, Bernard, A.G.E, s.48-49.

edim eylemleri 2 (*accomplishment*) ile birlikte – bunların ikisi de devimsel sürerliğe sahip oldukları için – elde edilir. İlerleme süreci anlamı Smith'in *semelfactive* dediği İngilizce'deki '*jump*' zıplamak ve '*bang*' vurmak, Japonca'daki □□□□□ '*tataku*' vurmak, dövüşmek, □□□□ '*keru*' tekmelemek gibi edim eylemleri 1 (*achievement*) nin alt sınıfı ile progressive ek kullanıldığında noktalanma eylemlerini yinelenmesiyle de elde edilebilir."⁴⁰ Shirai, aşağıdaki örneği vermiştir:

(3) □□□□□□□□□□□□□□□□

Ken wa soto de bōru o ketteiru.

Ken dışarıda topa vuruyor.

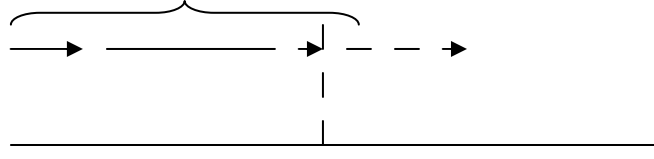
Teramura, hareketin sürerliği/ilerleme sürecini aşağıdaki gibi göstermiştir⁴¹:

□□□□□□□□□□ '*yuki ga futteiru*' kar yağıyor

Olgunun genişliği

⁴⁰ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.341.

⁴¹ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E.

şimdi (veya standart zaman noktası)

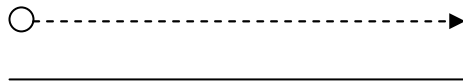
kar yağmaya başlayıp, sonucunun şimdi de devam etmesi

3.2 Sonuç Durumu

Sonuç durumu, bir hareketin bitip sonucunda doğan durumun şu anda devam ettiğini ifade eder. Teramura, sonuç durumu ile ilgili olarak, '*shinu*' ölmek, '*(masturi ga) hajimaru/owaru*' 'festival' başlamak/bitmek, '*ochiru*' düşmek gibi normalde 'anlık eylemler' olan temel olarak başlayınca aynı anda bitmesi gibi bir olguyu belirten eylem durumunda '*-teiru*'nun, bu olgu önceden gerçekleşip bitmiş olsa da bunu sonucunun fiziksel olarak veya psikolojik olarak şu anda var olduğunu ifade ettiğini belirtir. Bunu aşağıdaki örnekle tartışmıştır:⁴²

□□□□□□□□

Saifu ga ochiteiru cüzdan düşmüş bulunuyor

⁴² Teramura, Hideo □□□□□A.G.E.

Cüzdan düştü, o şimdi yerde
Şimdi (veya standart zaman)

Edim eylemleri 1 (*achivement*)'i anlık eylemlere benzeten Shirai, '-teiru'nun edim eylemleri 1 (*achivement*) ile birleştiğinde sonuç durumunun elde edildiğini, durum değişikliğinin noktalanmasını gerektiren edim eylemleri 2 (*achievement*) durumunda ise '-teiru'nun durum değişiminin sonucu olarak yaratılan sürerliğe odaklandığını ifade eder.

İlerleme süreci/hareketin sürerliğinin, sadece eylemin içsel görünüşü sürerliğe sahipse veya en azından sürerlik sağlamada tekrar edilebilir olması durumunda mümkündür, buna karşılık sonuç durumunun edim eylemleri 1 (*achievement*) ile elde edilebilir.⁴³

Aşağıdaki ifadeler karşılaştırılmıştır:⁴⁴,

(1) a. □□□□□□□□□□

⁴³ Shirai, Yasuhiro, A.G.E.

⁴⁴ Kato, Yasuhiko □□□□, Fukuchi, Tsutomu □□□, **Japanese for Foreigners** 'Tensu,Asupekuto, Muudo'(Yabancılar İçin Japonca Dizisi, 'Zaman, Görünüş, Kip'), Tokyo, 1989,s.35-36

A, eiga ga hajimatta.

Aa! Film başladı.

b. □□□□□□□□□□

Eiga ga hajimatteiru.

Film başlamış.

c. □□□□□□□□□□

Eiga ga jōeychu desu.

Film gösteriliyor.

(2) a. □□□□□□

Ame ga yanda.

Yağmur durdu.

b. □□□□□□□□

Ame ga yandeiru.

Yağmur durmuş.

c. □□□□□□□□□□

Ame ga futteinai.

Yağmur yağmıyor.

1(a) Konuşucunun film başladığı anda orada bulunduğu sıradaki ifade, c ise ne

zaman başladığı ile ilişkili olmayıp gösterildiği şu anki durumun sadece tasvir edilmesidir. b deki ‘-teiru’ şekli ise bu iki ifadeden farklıdır ve filmin şu anda gösterilmesi bundan önce gösterimin başlaması olayına yol açan sonucu ifade eder. Yine (2) ise, b deki ‘-teiru’ şekli, ‘ame ga yanda.’ ‘yağmur durdu’ o ana tanık olan a ile de, ‘ame ga futteinai’ ‘yağmur yağmıyor’ daki şimdiki durumu tasvir eden c ile de farklı olup, yağmurun durmasının sonucu olduğunu konuşucunun bildiğini ifade eder.⁴⁵

3.3 Bitmişlik (Perfect)

‘Hareketin sürerliği’ ve ‘sonuç durumu’ pek çok araştırmacı tarafından ‘-teiru’ nun temel kullanımları olarak düşünülmüştür.⁴⁶ Sonuç durumu kullanımı ile ‘bitmişliği birbirinden ayırmak zordur.

Shirai, sonuç durumu olmayan durumları göstermenin daha kolay olduğunu iddia etmektedir:

Eğer sonuç durumu ifade zamanında değilse örnek (1)deki gibi bitmişliktir.

(2)deki sonuç durumu kullanımıyla zıtlık gösterir.

⁴⁵ Kato, Yasuhiko □□□□, Fukuchi Tsutomu □□□, A.G.E., s.35-36

⁴⁶ Sugaya, Natsue □□□□□□A.G.E.; Teramura, Hideo □□□□□□A.G.E.

(1) □□□□□□□□□□□□□□□□□□

Naomi wa jūnen maeni kekkonshiteiru ga ima wa dokushin da.

Naomi 10 yıl önce evliydi ama şimdi bekar. (bitmişlik)

(2) □□□□□□□□□□

Kanajo wa kekkonshiteiru.

O evli. (sonuç durumu)

Sonuç durumu, *shibaraku* bir süre, *ni jikan* iki saat gibi sürerlik belirteçleri ile birlikte kullanılamazlar.

Eğer eylem durum değişimi eylemi değilse sonuç durumu değil bitmişliktir.

Örneğin,

(3) □□□□□□□□□□□□□□

Ken wa kyō sudeni oyoideiru.

Ken bugün çoktan yüzdü. (bitmişlik)

'-teiru', şu anda devam eden geçmiş bir durumu nitelendirmede bitmişliğin

devam etme, ısrar anlamında da kullanılabilir:

(4) □□□□□□□□□□□□□□

Ken wa san jikan mae kara kiteiru.

Ken 3 saat önce buraya geldi ve hala burada/Ken 3 saattir burada.

(5) □□□□□□□□□□□□□□□□

Ken wa san jikan mae kara hashitteiru.

Ken 3 saatten beri koşuyor.

(4) açıkça hem onun 3 saat önce gelmiş olmasıyla durum değişikliğini hem de şu anda burada bulunma durumunu ifade ediyor.⁴⁷

Japonca ‘-teiru’ bitmişliğin devamlılığını niteleyebilirken, Türkçe’deki ‘-(I)yor’ bunu yapamaz. Ancak (5) de ise ‘-(I)yor’ bitmişliği niteleyebiliyor.

Shirai’e göre bitmişlik olarak okuyunca ‘-teiru’ nun önemli bir özelliği ise durum eylemleriyle genel olarak uygunsuz olmasıdır.⁴⁸ Daha önce belirtildiği gibi ‘-teiru’, ‘iru’ var olmak, ‘aru’ var olmak, ‘atai suru’ karşılamak gibi durum eylemleri ile tamamen uygunsuzdur. Bu yüzden bu eylemlerle ‘-teiru’ kullanılmaz ve durum eylemleri deneyimsel bitmişliğ e uygun değildir. Yazarın verdiği örnekleri inceleyelim.

(6) ?□□□□□□□□□□□□□□□□

⁴⁷ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.343-344.

⁴⁸ Shirai, Yasuhiro, A.G.E.

? *Watashi wa jūnen maeni sō omotteiru.*

Niyetlenilen anlam: Ben 10 yıl önce böyle düşünüyordum/düşünürdüm.

(7) □□□□□□□□□□□□□□

Watashi wa jūnen maeni jukkiro oyoideiru.

Ben 10 yıl önce 10 km yüzerdim.

(6) ile (7) arasındaki asimetri gösteriyor ki hareket eylemleri (7) de olduğu gibi kolayca bitmişlik anlamı alırken, durum eylemleri (6)daki gibi deneyimsel bitmişliği nitelerken zorlanıyor. '10 yıl önce' eğer '10 yılda beri' ile değiştirilirse (8) deki hali kabul edilebilir.

(8) □□□□□□□□□□□□□□

Watashi wa jūnen mae kara sō omotteiru.

Ben 10 yıldan beri böyle düşünüyorum.

(8)in Türkçe karşılığındaki -(I)yor da hem ilerleme sürecini (*progresive*) hem de bitmişliği niteliyor.

(9) □□□□□□□□□□□□□□

Fujisan wa mikka mae kara mieteiru.

Fuji dağı 3 günden beri görülebiliyor.

(8) ve (9) durum eylemlerinin 'devam eden bitmişliği *-teiru* ile birlikte

nitelendirebildiğini gösteriyor. Bu yüzden durum eylemi+ *-teiru* deneyimsel bitmişlik okunuşu almada direnme eğilimi gösterir ancak bitmişliğin devamlılığı okunuşu uygundur. Durum eylemlerinin genel olarak deneyimsel bitmişlik yorumlamasına direnmesine rağmen, içsel görünüş sınıflandırmasındaki tüm eylemlerle ‘*-teiru*’nun perfect anlamı elde edilebilir. Edim eylemleri 1 (*achievement*) durumunda bitmişliği sonuç durumundan ayırmak zor olabilir⁴⁹.

Perfect’i, Yoshikawa⁵⁰ ‘deneyim’, Teramura⁵¹ ise ‘geçmişin hatırlanması’ olarak adlandırmıştır. Teramura, sonuç durumu ve bitmişlik’i birbirinden ayırmanın zor olduğunu belirterek aşağıdaki örnekleri incelemiştir.

(10) □□□□□□□□□□□□

Kaigi wa mō hajimatteiru.

Toplantı çoktan başladı.

(11) □□□□□□□□□□□□ 8 □□□□□□□□□□

Sono hi no gozen kaigi wa gogo 8 ji ni hajimatteiru.

O günkü hükümet toplantısı akşam 8’de başladı.

(10)’daki ‘*-teiru*’ için göz önündeki durumu, geçmişte olmuş bir şeyin sonucunu

⁴⁹ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.344-345.

⁵⁰ Yoshikawa Tatetoki, A.G.E.;

⁵¹ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E.

*İzen wa kono kaigi wa yoru made tsuzuku koto ga mezurashiku nokotto ga, saikin
dewa taitei 5 ji mae ni owatteiru.*

Önceleri toplantının geceye kadar sürmesi nadiren olurdu ama son zamanlarda genellikle 5’den önce bitiyor/5 e kadar sürüyor.

Günümüzde tekrarlanarak meydana gelen alışkanlıkları ifade eder.⁵⁴

Shirai’e göre, ‘-teiru’ nun alışkanlık olarak kullanımı her eylem sınıfı ile mümkündür. Ancak ‘-teiru’ nun alışkanlık kullanımında önemli bir zorunluluk vardır. Japonca’da alışkanlık, yalın geçmiş dışı şekil (-ru) veya sürerlik bitmemişlik şekli (-teiru) ile nitelendirilebilir. Aralarındaki fark ise, ‘-teiru’ devimselliği veya geçiciliği niteler. Vecizesel durumlarda yalın geçmiş dışı şekil ‘progressive’den (ilerleme süreci) daha uygun olur.

(3) □□□□□□□□

Taiyō ha nishi ni suzumu.

Güneş batıdan batar.

Bu genel bir durumdur. Aynı ima ‘-teiru’ kullanıldığında olmaz (*shizundeiru*).

Çünkü şekil geçiciliğe sebep olur. Örneğin, bir bilim kurgu romanında güneş hep doğudan batmış ve sadece birkaç haftadır batıdan batıyorsa, böyle bir durumun doğal

⁵⁴ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E., s.128-130.

geçiciliğinden dolayı ‘-teiru’ nun kullanımını mümkündür.⁵⁵

Teramura ise, ‘-teiru’ şeklinin şimdiki alışkanlıkları ifade etmesiyle, geçmiş dışı şeklin şimdiki alışkanlıkları ifade etmesi arasındaki farkı şöyle açıklar.⁵⁶

(4) a. □□□□□□□□□□□□

Chichi wa maiasa jokingu o suru.

Babam her sabah joking yapar.

b. □□□□□ 6 □□□□□□□□

Chichi wa itsumo 6 ji mae ni okiru.

Babam her zaman 6’dan önce kalkar.

c. □□□□□□□□ 5 □□□□□□□□□□

Kono kaigi wa itsumo 5 ji mae ni owatteiru.

Bu toplantı her zaman 5’den önce biter/5 e kadar sürer.

gibi geçmiş dışı şekil şimdiki alışkanlıkları da ifade eder. Teramura(1984)’e göre ‘-teiru’ nun bu kullanımıyla geçmiş dışı şeklin alışkanlık kullanımının farklılaştığı yer, ‘-teiru’ nun temel anlamıyla açıklanabilir. (1) ile (2) gibi ‘-teiru’ ifade eden şimdiki alışkanlıklar ifade zamanından önce başlayıp ifade zamanında bitmeden devam eden

⁵⁵ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.345.

⁵⁶ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E., s.128-130.

(ancak bir gün biter) alışkanlıklardır. Dolayısıyla ‘bu sıralar’, ‘son günlerde’ gibi sınırlı zaman genişliği anlamındaki sözcüklere göre değişmesi doğaldır. Buna karşılık geçmiş dışı şekildeki alışkanlık ifadelerinde ‘önceden başlamış’ olduğu bilinci yoktur ve ‘bir zaman içinde biter’ diye de düşünülmez, sadece var olan bir şeyin düzenli olarak devam ettiğini belirtir.⁵⁷

‘-teiru’ nun alışkanlık anlamı eğer ‘-teiru’ +eylem çeşitli sebeplerle tekrar ederek meydana gelen bir durumu niteliyorsa her eylem sınıfı ile elde edilebilir. Ancak vecizesel (genel-geçer) durumlarda uygun değildir.⁵⁸

⁵⁷ Teramura, Hideo □□□□□A.G.E., s.128-130.

⁵⁸ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.345.

4. GEÇİŞLİ VE GEÇİŞSİZ EYLEMLERDE *-teiru*'nun ANLAMLARI

Geçişli eylemlerle ilerleme süreci (*progressive*) anlamı, geçişsiz eylemlerle sonuç durumu anlamı arasında '*-teiru*' kullanımlarında bir bağlantı bulunmaktadır. Shirai'e göre, "gerçek dünyada sürerlik aynı olmasına rağmen eylemin geçişliliği '*-teiru*'nun anlamını değiştirir."⁵⁹

4.1 Geçişli-Geçişsiz Eylem İlişkisi

Shirai, geçişli-geçişsiz eylem ilişkisini Jacobsen(1992:176)'dan aldığı örneklerle aşağıdaki gibi açıklamıştır.⁶⁰

⁵⁹ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.347.

⁶⁰ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.347.

(1) a. *Kodomotachi wa oni o kimeteiru.*

□□□□□□□□□□□□

Çocuklar ebeye karar veriyorlar.

b. *Oni ga kimatteiru.*

□□□□□□□□

Ebenin kim olacağına karar verildi.

(1)a da ilerleme süreci anlamındaki '*kimeru*' (karar vermek) yu kullanılırken (1)b de,sonuç durumu bildiren geçişsiz karşılığı olan '*kimaru*' (karar verilmek) kullanılır. Shirai'e göre Kinda'ichi ve takipçilerinin yaklaşımları, noktalanma ve sonuç durumu gibi zamana ait görünüşsel kavramlara dayanıyordu. Shirai, onların yaklaşımlarını 'zamansal yaklaşım' olarak tanımlamış; sonuç durumu ile bitmişliği, tipik ilerleme süreci ile yinelemsel ilerleme sürecini ve alışkanlığı tam olarak ayırt edemedikleri için sorunlu bulmuştur. Onların eylem sınıflandırmaları '*-teiru*' ile eylemin davranışını temel aldığından farklı kategorileri aynı grupta sınıflandırmışlardır. Kinda'ichi'nin yaklaşımını eleştirerek alternatif bir yaklaşım öne süren Okuda (1978)'nin yaklaşımını, Shirai (1998) 'sentaktik yaklaşım' olarak tanımlamaktadır. Kinda'ichi'nin yaklaşımında (1)a,b de geçişliliğin rolü açıklanamamaktadır. Okuda'nın bu bağlantı ile ilgili alternatif açıklamasını Shirai,

şöyle özetlemektedir:

“‘-*teiru*’ eklendiğinde eylem öznenin durumunu tanımlar; bu yüzden eylem, öznenin hareketini tasvir ettiğinde ilerleme sürecini niteler ve eylem öznedeki değişikliği tasvir ettiğinde sonuç durumunu niteler.”⁶¹

Ogihara, aşağıdaki örnekleri vermiştir.⁶²

(2) a. *Tarō wa ki o taoshite iru.*

□□□□□□□□□□

Tarō ağacı düşürüyor(yere deviriyor)

b. *Ki ga taorete iru.*

□□□□□□□□

Ağaç düşüyor.

Ogihara'nın örneklerindeki yukarıdaki a ve b deki geçişli eylem '*taosu*' ve geçişsiz eylem '*taoreru*'yu içeren farklılıkları kıyaslayalım. Ogihara'nın önerisinde a

⁶¹ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.347.

⁶² Ogihara, Toshiyuki, “**Tense and Aspect**”, **The Handbook of Japanese Linguistics**, Blackwell Publish, Oxford, Tsujimura Natsuko(e.d)içinde, 1999:339.

ve b deki farklılıklar kapsadıkları olayların tiplerine göre kodlanmıştır.

Ogihara'ya göre "a bir süreç kısmını kapsarken, b sonuç durumu kısmını kapsar. a daki Tarō öznesi eden(agentive) bir tematik rol taşır. Yüklem '-teiru' şekline ortaya çıktığında yüklem tarafından nitelendirilen bir hareket olarak Tarō anlaşılabilir. Bu ilerleme süreci olarak geçer. Diğer yandan 'ki' (ağaç) nesne olarak ortaya çıkar ve bu gerçek, ağaçla birlikte somut sonuç durumu yorumlamasını almasını önler. 'ki' (ağaç) b de özne olarak ortaya çıkar ve '-teiru' şekliyle bir özellik tayin edilebilir. Biri ağaçtan düşerse bu kişi için ağaçtan düşmenin özelliği dışında belirli bir özellik geçerli olmaz fakat ağaç için yerde yıkılı kalmış olmak gibi bir özellik geçerlidir. Sonuç durumunun şimdiki zaman içeren bir belirteçle okunması sadece söz konusu olay tamamlandığında belirli bir özellik alan varlığın niteliği olabilir. '-teiru' şeklindeki her tümce deneyimsel yorumlama alabilir fakat bu okuması açıkça yapılan veya gizli geçmiş zamanlı belirteç içerir. Örneğin:

(3) *Tarō wa kyōnen hei o taoshiteiru.*

□□□□□□□□□□□□

Tarō geçen yıl duvarı devirdi.(yıktı)

Ağacın yere düşmesi uzun süren bir olaydır. Oysa ki '-teiru' şeklinin olay ile birlikte bir 'süreç' bildirmesi güçtür. Devam eden bir süreç hakkında konuştuğumuzda

genellikle eden tarafından onu gösteririz. En azından Japonca'da bu ayrım sadece eden öznenin alabildiği devam eden süreç yorumlaması şeklinde dilbilgiselleşir.”⁶³

Geçişli eylem içeren tümce ile birlikte olan bir olay geçişsiz eylem içeren bir tümce ile olan bir olaydan daha uzun sürmesini gerektirmediğini ifade eden Ogihara , Okuda'nın yaklaşımında sürerlik tümceleri ile anlık tümceler arasındaki farklılıkta söz konusu olayların zamansal sürekliliğinin çizilemeyeceği üzerinde önemle durduğunu belirtir. Ogihara, aşağıdaki örneklere dikkat çeker. a ve c sürerlik tümceleri iken b ve d anlık tümcelerdir. c'nin tamamlanması genellikle birkaç saat alırken d'nin tamamlanması genellikle yıllar alır. Yine '-teiru' yapısı a ve c'de 'ilerleme süreci yorumlaması' alırken b ve d'de almaz: ⁶⁴

(4) a. *Tarō wa doa o aketa.*

□□□□□□□□□□

Tarō kapıyı açtı.

b. *Doa ga aita.*

□□□□□□□□

⁶³ Ogihara, Toshiyuki, A.G.E., s.339-340.

⁶⁴ Ogihara, Toshiyuki, A.G.E., s.341.

Kapı açık.

(5) a. *Taroo wa kuruma no penki o hagashita.*

□□□□□□□□□□□□□□

Tarō arabanın boyasını çıkarttı.

b. *Kuruma no penki ga hagareta.*

□□□□□□□□□□□□

Arabanın boyası çıktı.

Bir anda olma ifade eden tümceler geniş zamanlar içeren belirteçlerle birlikte kullanılabilirler.

(6) a. *Ni nen de ie no penki ga hagareta.*

□□□□□□□□□□□□□□

İki yılda evin boyası çıktı.

b. *Hanako ga ichi nen de gakkō ga iya ni natta.*

□□□□□□□□□□□□□□

Hanako bir yılda okuldan bıktı.

Ogihara, bazı cümlelerin hem ilerleme süreci okumaları hem de somut sonuç durumu okumalarına izin verdiği için Okuda'nın tartışmasını ikna edici bulur. Aşağıda bu gösterilmiştir.

(7) *Tarō wa ima ki ni nobotte iru.*

□□□□□□□□□□

Tarō şimdi ağaca tırmanıyor veya Tarō şimdi ağaca tırmanmış bulunuyor.

“Tarō yukarıda tarif edilen olayın aktif bir ögesidir ve bu tümce beklendiği gibi ilerleme süreci yorumlamasını alabilir. Bu sonuç durumu yorumlamasının sadece olayın doğasının anlık olması ile ilişkili olmadığını gösterir.”⁶⁵

4.2 ‘-teiru’ nun Anlamının Belirlenmesinde Sürerliğin Rolü

Shirai, “sentaktik yapıyla ‘-teiru’ nun anlamı arasındaki ilişkiyle ilgili Okuda’nın gözleminin esasen doğru olmasına rağmen sürerlik rolünü tamamen inkar etmek akıllıca bir karar değildir. Aşağıdaki 2 anlamlı tümceyi düşünelim:

(8) *Naomi wa denki o keshiteiru.*

□□□□□□□□□□

a. Naomi ışığı kapattı.

b. Naomi ışıkları kapatıyor.

(8)a’nın yorumlaması, Okuda’nın iddiasının aksine öznenin değil nesnenin değişikliğini içeren sonuç durumunu nitelendiren okunuşu normaldir”⁶⁶ diye

⁶⁵ Ogihara, Toshiyuki, A.G.E., s.341.

⁶⁶ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.347.

belirtmektedir. Shirai, bunun sürerlik içermeyen edim eylemleri 1 (*achievement*) olan □□□□□□□□ ‘denki o kesu’ (ışığı kapatmak) dan kaynaklandığını iddia eder. □□□□□□□□ ‘denki o kesu’ (ışığı kapatmak), durum değişimi eylemlerini tipik geçişlidir, (8) b deki gibi yinelenme olmadığı sürece ‘-teiru’ ile ilerleme süreci anlamına gelemeyeceğini iddia eden Shirai, bunun aksine başka bir geçişli durum değişimi eylemi olan □□□□□□□□ ‘isu o tsukuru’ (sandalye yapmak)nun yinelenme olmadan kolayca ilerleme süreci anlamı verebileceğini belirtir. Ona göre ışığı kapatmak normal şartlar altında hiç sürerlik içermezken (*achievement*-edim eylemleri1), sandalye yapmak bir anlık olarak yapılamaz (*accomplishment*-edim eylemleri 2). Shirai, ancak kapanması için 15 düğmeye basmayı gerektiren özel bir aydınlatma aleti hayal ettiğimizde Naomi’nin ışığı kapatma sürecinde olduğunu ima eden (8) ile yinelemeseller ilerleme sürecinin mümkün olabileceğini ifade eder. Shirai’e göre bu aslında sürerliğin ilerleme süreci okumasının geçerli olmasında önemli bir faktör olduğunu gösterir. Shirai, “eylemlerin görünüşsel sınıflandırmaları sadece eylemi temel almamalı aynı zamanda belirli bir durum tanımlayan eylem-üye yapısına da bağlı olmalıdır; pragmatik bağlam bazen içsel görünüşü belirlemede katıdır. Bu yüzden eğer bir durum tasvir edildiğinde bazı özel şartlarda sürerlik içeriyorsa normalde edim eylemleri 1

(*achievement*) olarak yorumlanacak eylem, edim eylemleri 2 (*accomplishment*) olarak yorumlanabilir. Eğer 15 farklı düğmeye basmayı içeriyorsa ‘denki o kesu’ nun edim eylemleri 2 (*accomplishment*) olarak yorumlanmasının nedeni budur. Bu gözlemleri vererek ‘-teiru’nun görünüşsel anlamıyla ilgili her teorinin sürerlik rolünü kabul etmek gerekir.”⁶⁷

⁶⁷ Shirai, Yasuhiro, A.G.E., s.347-348.

5. '-teiru' KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Japonca'yı ikinci dil olarak öğrenen öğrencilerin *-teiru* kullanımında yapabilecekleri hataları belirlemek amacıyla bir sormaca hazırlanmıştır. Bu sorular hazırlanırken '*-teiru*' şeklini öğreten bazı dilbilgisi kitaplarından ve bu konuda çalışmış dilbilimcilerin verdikleri örneklerden faydalanılmıştır.

5.1. Sormacaya İlişkin Ön Açıklama

Bu sormaca toplam 25 kişiye uygulanmış olup bunlardan 5'i Türkiye'de gördüğü Japonca eğitimin haricinde 1 yıl Japonya'da kalarak Japonca'yı öğrenmiş olan öğrenciler olup diğerleri Türkiye'de 3 veya 4 yıllık eğitim almış öğrencilerdir. Sormaca uygulanan öğrencilerin Japonya'da öğrenim görmüş ve görmemiş olarak ayrılmalarının sebebi dilin doğal konuşulduğu çevrede öğrenilmesinin dil öğrenimine olumlu etkisi olacağı düşünüldüğünden anadilin konuşulduğu ortamda öğrenim görenler ile görmeyenler arasındaki farkın sormacayı etkilememesi içindir.

Araştırmanın sonucunu olumsuz etkilememesi için bu grup sonuç durumundan ayrı olarak verilmiştir. ‘Sıfatsal kullanım’ ise Kinda’ichi’nin 4.tip eylem kategorisinde geçen sadece ‘-teiru’ ile görülen sıfat anlamına yakın kullanımlardır. Burada □□□□ □□□ ‘sugureteiru’ (mükemmel) örneğini kullandık. Diğerlerine 3.bölümde ayrıntılı olarak değindiğimiz için burada tekrarlamıyoruz.

Aşağıdaki sorular⁶⁹ 25 öğrenciye uygulanmıştır. Yapılan yanlış incelemesinde bitmemişlik görünüşü olan ‘-teiru’nun öğreniminde ve kullanımında öğrencilerin güçlük çektiği tespit edilmiştir.

5.2. Sormaca⁷⁰

Ne zamandır Japonca öğreniyorsunuz?

Japonya’da öğrenim gördünüz veya bulundunuz mu, süresi?

A. Aşağıdaki Japonca tümceleri Türkçe anlamına uygun şekilde tamamlayınız.

⁶⁹ Bu testte A’nın1’i ile D 6 bitmişlik kullanımına örnektir. A’nın 2,3,5,6’sı ile B’nin 2,5,7,8’i; C’nin 3.4’ü; D 1,2,5,7 sonuç durumu kullanımındadır. A 4,7; C 3.2; D 3,4 hareketin süreliğine örnektir. B 9; C 1.2,1.3, 2.1,2.2,3.1 deyimsel kullanıma örnektir. B 3 sıfatsal kullanıma; D 8 alışkanlık kullanımına örnektir.

⁷⁰ Sormacanın cevap anahtarı için bkz. Ek 1.

1 Oğlum çoktan üniversiteden mezun oldu⁷¹.

□□□□□□□□□□.....

'Musuko wa sudeni daigaku o sotsugyōshiteiru.'

Bu tümce şu an öncesini ifade eder.'sudeni' (çoktan) olduğu için önceden gerçekleştiğini, şu anın niteliğinde olduğunu anlıyoruz. Önceden gerçekleşmiş hareket ile önceden meydana gelmiş olayın kayıt ve doküman olarak bulunduğunu ifade eder.

(bitmişlik)

2 Sen bugün bayağı iyi giyinmişsin⁷².

□□□□□□□□□□□□.....□□

'Kimi kyou wa nakanaka iino o kiteiru ne.'

Sonuç durumu. 'Kyō' (bugün) olduğu için şu anda giyinmekte olmadığını anlıyoruz.

3 Bu kitabı çoktan okudum.

□□□□□□□□.....

'Sono hon nara mō yondeiru.'

⁷¹ Suzuki Tai □□□(ed.), □□□□□□ (Japonca'nın Dilbilgisi), 2003b;75.

⁷² Suzuki Tai □□□(ed.), □□□□□□□□□□□□ (Japonca Dilbilgisi Çalışması), 2003a;49

6 Koridorda pekçok resim asılı bulunuyor⁷⁵.

□□□□□□□□□□.....□

'Rōkaniwa takusan e ga kakatteiru.

Sonuç durumu.

7 Dünden beri yağmur yağıyor

□□□□□□.....□

'Kinō kara ame ga futteiru.'

Hareketin sürerliği.

B. Doğru bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz.

□□□□□□□□□□ 1□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□ 2□□□□□□ □

□□□□□□) ⁷⁶

A : *Chikin ni supaisu o (a.kakemasu b.kaiteimasu). Sorekara osara ni (a.okimasu b.oiteimasu).*

Tavuğun üstüne baharat atarız. Sonra da tabağa koyarız.

a-a doğru. Öğrenci 'oiteimasu' kullanımını sıklıkla ders kitaplarında, sınıfta verilen

⁷⁵ Kato Yasuhiko □□□□, Fukuchi Tsutomu □□□, A.G.E., s.39

⁷⁶ Sugaya Natsue □□□□□, A.G.E ,s. 75

□□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

Kesa kara gohan o (a.tabeteinai b.tabemasendeshita)

Sabahtan beri yemek yemedim.

a doğru. Sonuç durumu.

□□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

Nani o kau ka (a.kimatteimasen b.kimeteimasen).

Ne alacağıma karar vermedim.

b doğru. Sonuç durumu.

□□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□

Ano ko wa chichioya ni hontō ni yoku (a.niteiru b.niru).

O çocuk babasına gerçekten çok benziyor.

a doğru. Deyimsel kullanım. Aslında sonuç durumu ifade etse de yukarıda belirttiğimiz gibi bu şekilde ezberletilmiş olması ihtimali olduğundan deyimsel kullanım olarak adlandırılmaktadır.

C. Aşağıdaki diyaloglarda doğru bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz.

b.oboeteimasu ka)

B Ee, mochiron desu. Hashimotosan deshō. İchi nen buri gurai desu ne.

A Ogenkisōde....

B Ee, okagesamade. Hashimotosa mo ogenkisō desu ne.

A Ee. Chotto Komatsusan ni shōkaishitai hito ga irun desu yo. Ano hito (a.shirimasu

ka b.shitteimasu ka)

B Aa,ano hito desu ne. (a.shirimasen b.shitteimasen)

(bir partide)

A Komatsu bey merhaba; görüşmeyeli uzun süre oldu. Beni hatırladınız mı?

B Evet, elbette. Hashimoto bey değil mi? Yaklaşık bir yıl olsa gerek.

A İyi görünüyorsunuz.

B Evet, sayenizde. Siz de iyisiniz inşallah.

A Evet. Affedersiniz, size birini tanıştıracaktım. Onu tanıyor musunuz?

B Tanımıyorum.

b-b-a.

□□ □□□□□□□□□□□⁸⁴

□ □□□□□□□□□□□ 1□□□□□□□ □□□□□□□□

□ □□□□□□□□□

□ □□□□□□□□□□□□ 2□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□ □□ □ □

□□□□

□ □□□□□□ □□□□□□□□

□ □□□□□ 3□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□

□ □□□□□□.....

□ □□□□□□□□□ 4□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

□□□□□□□□□□

□ □□□□□□□□□□□□□□

A Osumai wa dochira desu ka?

⁸⁴ Kato Yasuhiko □□□□, Fukuchi Tsutomu □□□□, A.G.E., s.45

B Saitamaken no Miyashiromachi to iu tokoro ni (a.sumimasu b.sundeimau)

A Otsutome wa Tokyo desu ka?

B Ee, TT shōji to iu kaisha ni (a.tsutomemasu b.tsutometeimasu). Tokyo eki no sugu chikaku ni arimasu.

A Shitsurei desu ga ohitori desu ka

B Ee,mada (a.kekkon shimasen b.kekkon shiteimasen). Dokushin desu.

A Kekkō suru ki wa

B Sō desu ne. Tōbun wa (a.kekkon shimasen b.kekkon shiteimasen)

A Dōshite desu ka.

B Keizaitekini chotto muri desu kara.

A Nerede oturuyorsunuz?

B Saitama'nın Miyashiromachi denilen kısmında oturuyorum.

A İşiniz Tokyo'da mı?

B Evet, TT ticaret adında bir şirkette çalışıyorum. Tokyo istasyonunun hemen yanında.

A Affedersiniz ama yalnız mısınız?

B Evet, henüz evlenmedim. Bekarım.

A Evlenmeyi düşünüyor musunuz?

B Şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum.

A Neden?

B ekonomik olarak biraz imkansız.

1b-2b-3b-4a.

D. Tümceleri Türkçe'ye çeviriniz.

□□□□□□□□□□⁸⁵

Gomi ga ochiteiru.

Çöp dökülmüş bulunuyor.

Hareketten sonra öznenin durumunu belirtiyor. (sonuç durumu)

□□□□□□□□□□⁸⁶

⁸⁵ Suzuki Tai □□□(ed.), A.G.E.;75.

Doa ga aiteiru.

Kapı açık bulunuyor.

Sonuç durumu anlamı.

‘-teiru’ nun anlamına eylem bazında karar verilemediği de olur.

□□□□□□□□□□□□□□⁸⁷

Doa ga yukkuri aiteiru.

Kapıyı yavaşça açıyorum.

Hareketin sürerliği anlamı.

□□□□□□□□□□□□□□

Tanaka ga doa o issun akateiru.

Tanaka kapıyı bir anlığına açtı.

‘-teiru’ nun yorumu bazı belirteçlerle birlikte kullanıldığında değişebilir. Burada ne hareketin sürerliği ne de sonuç durumu anlamında kullanılmıştır. ‘issun’ (bir anlık) belirteci ile bitmişlik kullanımı söz konusudur.

□□□□□□□□□□□□□□

⁸⁶ Suzuki Tai □□□(ed.), A.G.E.;49

⁸⁷ Suzuki Tai □□□(ed.), A.G.E.;54

Ki no ha ga ochiteiru.

Ağacın yaprakları dökülmüş bulunuyor

Sonuç durumu

□□□□□□□□□□□□□□□□

Kare wa gakusei jidai ni kono ronbun o kaiteiru.

O öğrencilik döneminde bu tezi yazmış bulunuyor.

Önceden gerçekleşmiş hareket ile önceden meydana gelmiş olayın kayıt ve doküman olarak bulunduğunu ifade eder. (bitmişlik)

□□□□□□□□□□□□□□

Ame wa tokku ni yandeimasu.

Yağmur önceden/biraz önce kesilmiş bulunuyor.

Sonuç durumu

□□□□□□□□□□□□□□□□

Boku wa, konogoro 6 ji ni okiteiru.

Ben son zamanlarda saat 6 da kalkıyorum.

Hareketin sürerliği

Deyimsel kullanım

Alışkanlık

Sıfatsal kullanım

Sonuç durumu

Bitmişlik

‘Deyimsel kullanım’ olarak adlandırdığımız, öğrencilerin ‘*shiru*’, ‘*sumu*’ gibi eylemleri, ‘*shitteiru*’, ‘*sundeiru*’ şeklinde grup olarak ezberledikleri ifadelerin doğru kullanım oranları çok yüksektir.⁹⁰ Ancak ‘-ru’, ‘-ta’ ve ‘-teiru’ nun kullanımları dilbilgisi kuralı olarak henüz ayırt edilmemektedir. ‘-teiru’ ile grup olarak ezberletilmelerinde öğretimin etkisi vardır.

Ana dili Japonca olanlardan öğrenmenin etkisi de yadsınamaz. Özellikle ana dili Japonca olanlar ile etkileşim içinde Japonca’yı öğrenenlerde daha az hata görülmektedir. 3. ve 4. sınıf öğrencileri arasında fazla bir fark bulunmamaktadır.⁹¹

‘Hareketin sürerliği’ ve ‘alışkanlık’ kullanımları Türkçe’de ‘-yor’ ile karşılanmaktadır. Burada öğrenci ana dilinden olumlu aktarım yaparak bu

⁹⁰ Bkz. Ek 2.

⁹¹ Bkz. Ek 2.

kullanımlarda nadiren zorlanmaktadır.

‘Sonuç durumu’ ve ‘bitmişlik’ kullanımlarında zorlanmaktadır. Bunun sebebi ‘Hareketin sürerliği’ ve ‘sonuç durumu’nun aynı biçimbirimle denilebilir ki ‘-yor’ ile gösterilmemektedir. Türkçe’de ‘sonuç durumu’ ve ‘bitmişliki ayrıca ifade eden bir biçimbirim bulunmamaktadır.

‘Sıfatsal kullanım’ için burada ‘*sugureteiru*’ (mükemmel) örneğini kullandık. Japonya’da öğrenim görenler hiç sorun yaşamazken 3. ve 4. sınıf öğrencileri bu kullanımda hata yapmaktadırlar.

6. JAPONCA'DA '-teiru' BİÇİMBİRİMİNİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Japonca'yı yabancı dil (amaç dil, ikinci dil) olarak öğrenen Türk öğrenciler, '-teiru' biçimbiriminin kullanımında pek çok hata yapmaktadırlar. İki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkların tam olarak belirlenmemesinin, '-teiru' ve '-(I)yor' kullanımlarında yabancı dil öğrencilerinin hata yapmalarındaki etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Özellikle öğrencilerin anadilini bilmeyen öğretmenler için karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları çok önemlidir ve bu çalışmalar yardımıyla öğretmen iki dil arasındaki yapısal ve işlevsel farklılıkları gerektiğinde öğrencilerine aktarabilir. Karşılaştırmalı dilbilim, öğrencilerin de yararlı bir başvuru kaynağıdır.

Yabancı dilin kurallarını ezbere öğrenmek yerine, kuralları ve dilin yapısını mantıksal olarak kavrayabilirler. Bir veya daha fazla yabancı dil üzerinde uzmanlaşan kişilerin seçebilecekleri meslekler arasında çevirmenlik de bulunmaktadır. Çevirmenler de karşılaştırmalı dilbilim incelemelerindeki verileri yapısal ve anlamsal bir çok soruna çözüm getiren bir kaynak olarak kullanabilirler. Karşılaştırmalı dilbilim, öğrenci tarafından yapıma olasılığı olan yanlışlar hakkında bilgi verirken, yanlış çözümlemesi ise, karşılaştırmalı dilbilimin varsayımlarının doğruluğunu yoklayarak gerçekten bu yanlışların önceden sanıldığı biçimde yapıp yapılmadığını gösteren analizdir. ‘-teiru’ biçimbiriminin anlamı ile ilgili çok çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına karşın Türkçe ile karşılaştırılarak yapılmış yanlış çözümlemesine dayanan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yeterince irdelenmemiş bu konuya değinilmesi ‘-teiru’ nun öğretiminde de yararlı olacaktır.

Türk öğrencilerin, ‘-teiru’ biçimbiriminin kullanımında yaptıkları hatalar, 3 bölüme ayrılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Bir önceki bölümde verilen test, Japonca öğrenmekte olan Türk öğrencilere uygulanmıştır. Yapılan yanlış yanıtların incelenmesinin yanı sıra doğru yanıtların neden doğru yanıtlanmış olabileceği üzerinde de durulmuştur.

6.1 Anadilden Aktarım

Türkçe’de tek bir yapı Japonca’da birden fazla yapıyla karşılanabilir. Elbette bunun tersi de mümkündür. Bu nedenle yapısal ayrımların olduğu yerde ana dilin özelliklerinin ikinci dile aktarılması eğilimi ortaya çıkar. Anadili ile yabancı dil arasındaki farklılıklar ne kadar fazlaysa anadili girişimi de o kadar artmaktadır.

Dilbilim araştırmalarında, yabancı dilin bazı özelliklerinin ana dile taşınabilmesinin yanı sıra ana dilin ikinci dilin öğrenimini etkilediği görülmüştür.

Yabancı dil öğreniminde yapılan hataların tümünün nedeni anadili girişimi olmasa da anadilinin olumlu ve olumsuz aktarımları yabancı dil öğreniminde önemli rol oynamaktadır. Öğrenci, anadilinin özelliklerini yabancı dile aktarma eğilimindedir.

Dilsel özelliklerin benzerliği her iki dil arasında da fazlaysa öğrenme sürecinde kolaylaştırıcı bir etken olacaktır. Ancak yabancı dil ile ana dil arasındaki farklılıklar fazlaysa ana dilinden yapılacak aktarım yanlışlara yol açacaktır. Ana dilinde bulunmayan veya daha farklı olan yabancı dil özellikleri, benzeyen ya da aynı olan özelliklere oranla daha güç öğrenilir. Dolayısıyla Japonca öğrenirken belirli bir ana dili bilgisi ve birikimi kazanmış öğrenci Türkçe’nin dilsel özelliklerinden tamamen uzaklaşarak bunları yok saymakta güçlük çekecektir. Böylece ana dili girişim ile Japonca’ya aktarım yapılacaktır. Bu aktarım a. olumlu aktarım ve b. olumsuz aktarım

olarak sınıflandırılabilir.

Olumlu aktarım, ana dil ile yabancı dilin özelliklerinin uyuşması sonucu yapılan aktarımların bir hataya neden olmayarak dil öğreniminde kolaylaştırıcı bir etkisi olan aktarımdır. Türkçe ve Japonca’da benzer işlev ve kuralların Türk öğrenciler tarafından hatasız ya da daha az hata yapılarak kullanıldığı söylenebilir. Örneğin, *-teiru*’nun hareketin sürerliği anlamındaki kullanımı ile Türkçe’deki *-yor*’un kullanımları benzemektedir. Bu kullanımda yanlışların az yapıldığı tespit edilmiştir.

Olumsuz aktarım ise, öğrenmeyi zorlaştırır hatta engeller. Öğrenci belli durumlarda Türkçe’nin dilbilgisel özelliklerinden hareketle Japonca’nın dilbilgisel özelliklerine ilişkin varsayımlarda bulunmaktadır. Ancak iki dil arasında farklılıklar nedeniyle bu varsayımlar olumsuz aktarımdan kaynaklanan hatalar haline gelmektedir.

(1) Oğlum çoktan üniversiteden mezun olmuş bulunuyor.

□□□□□□□□□□.....

‘Musuko wa sudeni daigaku o sotsugyōshiteiru.’ [O]

‘Musuko wa sudeni daigaku o sotsugyōshita.’ [O]

Bu soruda her iki yanıt da kabul edilebilirdir. Ancak hiçbir öğrenci *‘-teiru’* ile

bir kullanımı olduğunu düşündüğü için burada ‘-ta’yı kullanıyor. Ana dil ile amaç dil tamamen örtüşmemektedir. Bu sebeple öğrenci ‘-teiru’nun ‘sonuç durumu’ kullanımını yeterince öğrenemediğinden ve ‘-teiru’nun Türkçe karşılığı genellikle ‘-yor’ olarak öğretildiği için hata yapmaktadır. Bu soruyu sadece Japonya’da öğrenim görmüş öğrencilerin % 66’sı doğru yanıtlamıştır. Amaç dilin konuşulduğu ortamda amaç dili öğrenmek, kendi ana dilinde bulunmayan amaç dilin kendine özgü kullanımlarını öğrenmek üzerinde olumlu olmaktadır diyebiliriz.

(3) Bu kitabı çoktan okudum.

□□□□□□□□.....

‘Sono hon nara mō yondeiru.’ [O]

‘Sono hon nara mō yonda.’ [O]

Yine bu soruda da hiçbir öğrenci eylemi ‘-teiru’ ile kullanmayı tercih etmemiştir. Bu tümce de sonuç durumu kullanımına bir örnektir. □□□□‘mō’ (çoktan) belirteci kullanıldığı için hareket eylemi olan □□□□‘yomu’ (okumak) ile birlikte ‘-teiru’ tamamlanmış bir hareket ifade etmektedir. □□□□‘mō’ (çoktan) belirteci Japonca’da geçmişte gerçekleşip etkisi şu anda süren durumlarda kullanılmaktadır ve ‘-teiru’nun sonuç durumu ifade eden kullanımıyla da uyumludur. Türkçe’de ‘çoktan’

(5) [O] [X]

Kesa kara gohan o (a.tabeteinai b.tabemasendeshita)

(Sabahtan beri yemek yemedim.)

'-kara' (-den beri) ilgeci (joshi) bir hareket veya durumun bir noktada başlayıp hala sürmekte olduğunu ifade etmektedir. Yukarıdaki örneklerde açıklamaya çalıştığımız gibi burada da aynı sebeplerle anadili girişimi etkisi mümkündür. 3. sınıflar hiç doğru yanıtlamazlarken, 4. sınıflar %40, Japonya'da öğrenim görenler ise %100 doğru yanıtlamışlardır.

6.2 Üstgenelleme (Aşırı Genelleme)

Bir biçimin ya da kuralın dilbilgisel bir ayırım gözetmeksizin ayrıcalıksız uygulanması üstgenellemedir.

(1)

Kare wa gakusei jidai ni kono ronbun o kaiteiru.

O öğrencilik döneminde bu tezi yazmış bulunuyor. [O]

O öğrencilik döneminde bu tezi yazıyor. [X]

Burada önceden gerçekleşmiş hareket ile önceden meydana gelmiş olayın sonucunun (kayıt ve doküman olarak) bulunduğunu ifade eden bir kullanım söz

konusudur. '-teiru'nun Türkçe karşılıklarından '-yor' ekini ayrıcalıksız her ifade de kullanarak, öğrenci aşırı genelleme yapıyor. 3.sınıflar %33, 4.sınıflar %60, Japonya'da öğrenim görenler %33 doğru yanıtlamışlardır.

(2)□□□□□□□□□□□□

Ame wa tokku ni yandeimasu.

Yağmur önceden/biraz önce kesilmiş bulunuyor.

Bu ifadeden yağmurun etkisinin hala sürdüğünü, yerlerin hala ıslak olduğunu anlıyoruz. 3.sınıflar %33 4.sınıflar %20, Japonya'da öğrenim görenler %66 doğru yanıtlamışlardır.

6.3 Fosilleşme (Yer etme)

Öğrencinin kendi yaptığı ve yabancı dil düzenine aykırı olan aradil birimleri ve kurallarını yapılan açıklamalara öğretime karşın kullanması, bu birim ve kuralları öğrencinin aradilinde iyice yer ettiği denilebilir ki fosilleştiğini göstermektedir. Temel düzeyde öğretilen kural ya da yapının benimsenmesiyle aynı yapının sonradan öğretilen farklı kullanımları ve kurallarının öğrenilme güçlüğüne neden olur.

(1) □□□□□□□□□□ 1 □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□ 2 □□□□□□ □□□□□□□□

A : Chikin ni supaisu o (a.kakemasu [O] b.kaiteimasu [X]). Sorekara osara ni (a.okimasu [O] b.oiteimasu [X]).

Tavuğun üstüne baharat atarız. Sonra da tabağa koyarız.

Burada hata yapılmasının başlıca sebebi olarak fosilleşmenin olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenci 'oiteimasu' kullanımını sıklıkla ders kitaplarında, sınıfta verilen örneklerden sıklıkla duysa da başka şekilleri (-masu şekli,vs.) yeterince kullanıldığını duymadığı için ve bu kullanımı aklında yer ettiğinden hata yapmaktadır.

Bu ayrıca bir çeşit üstgenelleme hatasıdır. 3. sınıflar % 60 □□□□□□□□ 'oiteimasu' olarak yanlış kullanırlarken, 4. sınıflar % 70 □□□□□□□□ 'oiteimasu' ı kullanarak hata yapmaktadırlar.

(2) □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□

Ano ko wa chichioya ni hontō ni yoku (a.niteiru [O] b.niru [X]).

O çocuk babasına gerçekten çok benziyor.

Burada fosilleşme öğrencinin lehine olmaktadır. Sonuç durumu ifade eden 'motteiru', 'sundeiru'(yaşamak), 'shitteiru'(bilmek), 'niteiru'(benzemek),

'*oboeteiru*' (hatırlamak) gibi ifadelerin genellikle en başından beri '*-teiru*' ile birlikte öğretilmesi söz konusudur. 'Deyimsel kullanım' olarak adlandırdığımız bu kullanımda 3.sınıflar %77 4.sınıflar %86, Japonya'da öğrenim görenler %100 doğru yanıtlamışlardır.

6.4 Değerlendirme ve Diğer Sorunlar

Konumuzun kapsamı dışında olsa da yukarıda tartışılan sorunların yanı sıra, '*-teiru*'nun öğreniminde ve genel olarak yabancı dil öğreniminde, ders gereçlerinin özellikle Türkiye'de yaşayan Türkler için hazırlanmamış olması, eğitimci ve uyguladığı öğretim yöntemi ile öğrencinin dilbilgisi yetkinliğine dayalı unsurlar da etkilidir.

'*-teiru*'nun karşılığı olarak öğretilen 'hareketin sürerliği' kullanımını ifade eden '*-(I)yor*' ve '*-mAktAdIr*' in dışında, başta 'sonuç durumu' kullanımını olmak üzere bu çalışmada daha önce belirtilen diğer kullanımlarının da öğretilmesi gerekmektedir. Yapılan hataların engellenmesinde hataların tespitine dayalı olarak geliştirilen ders gereçleri önem taşımaktadır. Kullanılan malzemenin özellikle Japonca öğrenen Türklerle Japonca öğretmek gibi bir amacı bulunmuyorsa Türkçe ve Japonca'nın benzerlik ve farklılıklarının ayırt edilerek ders gereçleri içerisinde bu noktalara

değinilmesi yararlı olacaktır. Eğer anadilinde hazırlanmış kaynaklar bulunamıyorsa gereksinim duyulduğunda özel amaçlara yönelik bir ek malzeme oluşturarak ve öğrenciye iki dil arasındaki farklılıklar gerektiğinde aktararak bu sorun çözülebilir. Derslerde işlenen dilbilgisi konularını eğitimci kendi deneyimleri,zaman,öğrencinin bilgi düzeyi, ortam gibi pek çok unsura göre düzenleyebilir.

Diğer 3.-4. sınıf öğrencilerine göre, 1 yıl Japonya'da öğrenim görmüş öğrenciler, dili doğal ortamında öğrendikleri için daha az hata yapmaktadırlar. Sonuç olarak Japonca'yı kullanırken kendi anadillerinde düşünmeyi bıraktıkları için Japonca'nın kendine özgü özelliklerinden kaynaklanan hataları yapmamaktadırlar. Denilebilir ki bu öğrencilerde anadili girişimi sebebiyle anadilden olumsuz aktarım pek görülmemektedir. Eğer eğitimci sınıfta çoğunlukla Japonca konuşur ve öğrencileri Japonca konuşması için zorlarsa ve buna ek olarak derste görsel-işitsel malzemelerin kullanımı arttırılırsa Japonca öğrenimini olumlu yönde etkileyecektir.

SONUÇ

İlk bölümde görünüş olgusuna değinilmiş ve görünüş çeşitleri Türkçe ve Japonca örnekler verilerek açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, eylemlerin görünüş özelliklerini belirlemek için şimdiye kadar yapılan çeşitli eylem kategorileri incelenmiş, Türkçe ve Japonca'ya uygulanmıştır. Vendler-tipi eylem kategorisine baktığımızda Türkçe ile Japonca arasındaki önemli bir fark dikkatimizi çekmiştir. Japonca, '-teiru'yu sonuç durumu bildirmek için kullanırken sonlanma noktasına yol açan süreç için kullanamamaktadır. Türkçe'deki '-yor' Achievement'(edim eylemleri 1)ın noktalanma anlamına yol açan sürece odaklanabilirken Japonca'daki '-teiru' bunu yapamaz. Bunun yerine '-teiru' bir noktalanma hareketinin sonucu olarak sonuç durumundaki sürerliğe odaklanmaktadır. Bu yüzden, 'Ali ölüyor'un literal benzeri Japonca'da 'Ali wa shindeiru' 'Ali ölü' anlamına gelmektedir..

3. ve 4. Bölümlerde ise teiru'nun çeşitli anlamları irdelenmiştir. Dilbilimciler

arasında ‘-teiru’ nun hangi anlamda kullanıldığını belirlemek için bunda hangi unsurların etkili olduğuna ilişkin pek çok tartışma yapılmıştır. Japon dilbilimciler arasında ‘-teiru’ ile meydana gelen ilerleme süreci (*progressive*) ve sonuç durumu (*resultative state*)’nu belirlemek en büyük sorun olmuştur. Çok kişi tarafından görüş belirtildiği için ‘-teiru’ nun pek çok kullanım şekli olduğu ortaya atılmıştır. Bu görüşlerin kişiden kişiye değişmesi, -teiru’ nun çeşitli kullanım şekillerinin farklılaşan anlamlarını uygun bir şekilde birleştirerek açıklayarak çözümlenebileceği düşünülmüştür.

‘-teiru’ ile ilgili yapılan araştırmalar, Japonya’da 1950’li yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bazı dilbilimciler (Kinda’ichi ve onun takipçileri) eylemleri ‘-teiru’ biçimbirimi alıp almadığı, aldığı durumlarda ne anlama geldiğine göre sınıflandırmışlardır. Bir görüşe göre, temel olarak ‘-teiru’ nun anlamı ‘eylemin kendisinin sahip olduğu görünüş’e göre belirlenmektedir. Ancak bu yaklaşım, bazı noktalardan kimi dilbilimciler (Okuda ve onun görüşünü savunanalar) tarafından sorunlu bulunarak ve eylem sınıflandırmaları, ‘-teiru’ ile eylemin davranışını temel aldığından sıklıkla farklı kullanımların aynı grupta sınıflandırılmış olduğu öne sürülmüştür.

Bu yaklaşımdaki sorunlara, ikna edici bir eleştiri sunarak alternatif bir

yaklaşım önerilmiştir. Buna göre, ‘-teiru’nun temel anlamının ‘sürerlik’ olarak tek olduğu, ‘öznenin hareketini’ ifade eden eylemler durumunda ‘hareketin sürerliği’, ‘öznenin değişimini’ ifade etme durumundaysa ‘sonuç durumu’ (geçmişte gerçekleşmiş bir olgunun sona erip onun sonucunun ifade anında kalması) anlamının gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak, çeşitli unsurlar üzerinde durularak Japonca’daki ‘-teiru’ yorumlanmıştır.

5. Bölümde ise, Japonca öğrenen Türk öğrencilere ‘-teiru’ kullanımda yaptıkları hataların belirlenmesine yönelik olarak bir test uygulanmıştır. Test soruları değerlendirilmiş, öğrenim güçlük derecelendirmesi yapılmıştır. Buna göre en zorlanılan kullanımın öğrencilerin ana dillerinde karşılığı bulunmayan ‘sonuç durumu’ kullanımını olduğu tespit edilmiştir.

Son bölümde ise öğrencilerin hatalarının temel olarak ana dilden olumsuz aktarım, üstgenelleme ve fosilleşmeden kaynaklandığı savunulmuştur. Bunların yanı sıra, ‘-teiru’nun öğreniminde ve genel olarak yabancı dil öğreniminde, ders gereçlerinin özellikle Türkiye’de yaşayan Türkler için hazırlanmamış olması, eğitmenin ve uyguladığı öğretim yöntemi ile öğrenci özelliklerine dayalı faktörlerin de etkili olabileceği belirtilmiştir. Sonuç olarak da hataların önlenmesi için çözüm önerileri getirilmiştir.

'-teiru'nun karşılığı olarak öğretilen 'hareketin sürerliği' kullanımını ifade eden '(I)yor' ve '-mAktAdIr' ın dışında, başta 'sonuç durumu' kullanımını olmak üzere bu çalışmada daha önce belirtilen diğer kullanımlarının da öğretilmesi gerekmektedir. Yapılan hataların engellenmesinde hataların tespitine dayalı olarak geliştirilen ders gereçleri önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkçe ve Japonca'nın benzerlik ve farklılıklarının ayırt edilerek ders gereçleri içersinde bu noktalara değinilmesi yararlı olacaktır. Eğer anadilinde hazırlanmış kaynaklar bulunamıyorsa yardımcı kaynaklar oluşturarak ve öğrenciye iki dil arasındaki farklılıklar gerektiğinde aktarılarak bu sorun çözülebilir.

Bu çalışmada yapılan incelemelerden edinilen verilere dayalı olarak, öğrencilere bazı açıklamalar yapılırsa öğrencinin hatalı genellemeler ya da örneksemeler yapmasının engellenmesinin yanı sıra iki dil arasındaki farklar gerektiğinde belirtilirse yabancı dil öğrenimini kolaylaştırıcı ve bu öğrenimdeki süreyi kısaltıcı bir unsur olabilir. Böylece, öğrencinin yabancı dil öğrenirken karşılaştığı zorluklar, akılcı yönlendirmelerle sağlıklı bir biçimde aşılabilecektir.

EK 1 : SORMACANIN CEVAP ANAHTARI

A 1 □□□□□□/□□□□□□

Sotsugyōshiteiru/ sotsugyōshita

2 □□□□□□

Kiteiru.

3 □□□□□□/□□□□□□

Yondeiru/yonda.

4 □□□□□□□□

Yondeiru.

5 □□□□□□□□

Taoreteiru

6 □□□□□□□□/□□□□□□□□

Kakatteiru/kaketearu.

7 □□□□□□

Futteiru.

B 1.1 □□□□□

Kakemasu.

1.2 □□□□□

Okimasu.

2 □□□□□□□

Miteimasen.

3 □□□□□□

Sugureteiru.

4 □□□

Íru.

5 □□□□□□□

Atteinai.

6 □□□□□□

Aketearu.

7 □□□□□□□

Tabeteinai.

8 □□□□□□□□

Kimeteimasen.

9 □□□□□

Niteiru.

C 1.1 □□□□□□□

Wakarimasu ka.

1.2 □□□□□□□□

Motteimasen ka.

1.3 □□□□□□□

Motteimasu.

2.1 □□□□□□□□

Oboeteimasu ka.

2.2 □□□□□□□□

Shitteimasu ka.

2.3 □□□□□□

Shirimasen.

3.1 □□□□□□□

Sundeimasu.

3.2 □□□□□□□

Tsutometeimasu.

3.3 □□□□□□□□□

Kekkonshiteimasen.

3.4 □□□□□□□

Kekkonshimasen.

D 1 Çöp dökülmüş bulunuyor.

2 Kapı açık bulunuyor.

3 Kapıyı yavaşca açıyorum.

4 Tanaka kapıyı açıyor.

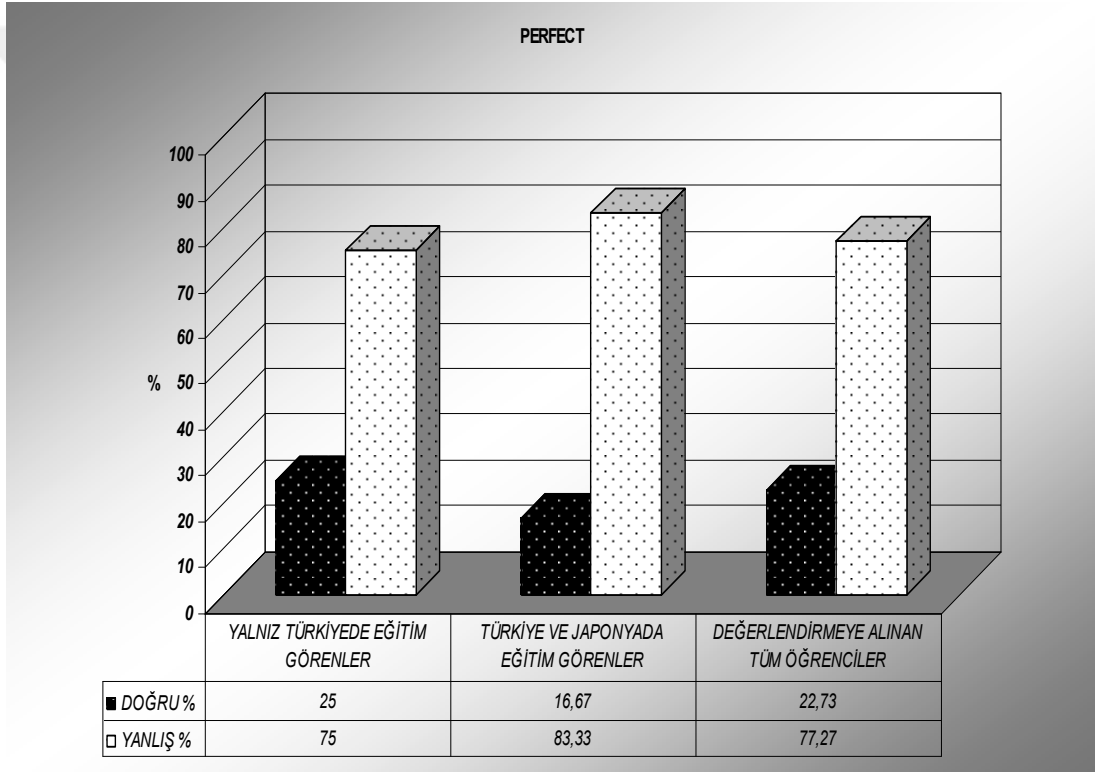
5 Ağacın yaprakları dökülmüş bulunuyor.

6 O öğrenciyken bu tezi yazmış bulunuyor.

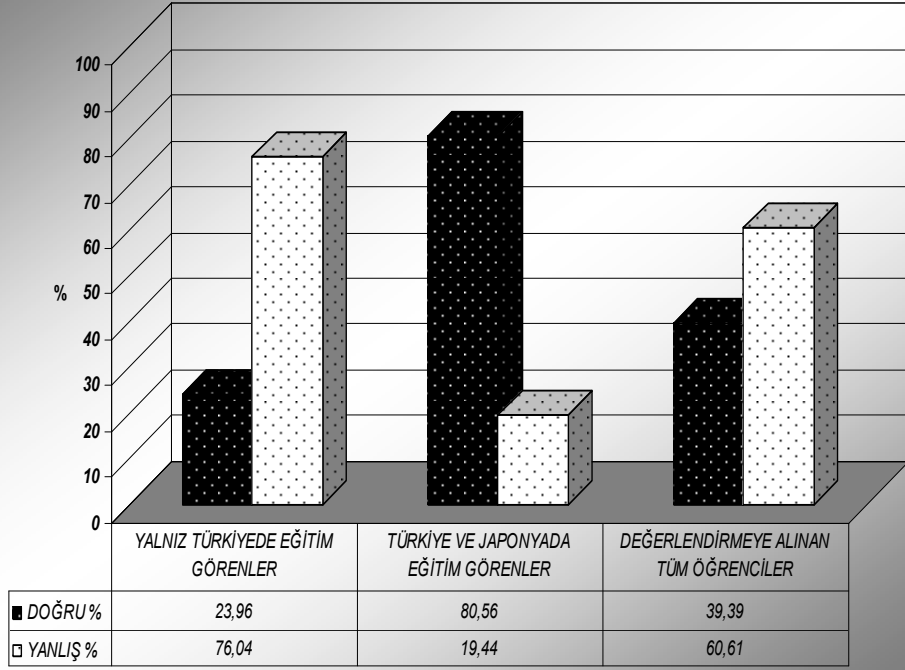
7 Yağmur sonunda dinmiş bulunuyor.

8 Ben bu sıralar saat 6'da kalkıyorum.

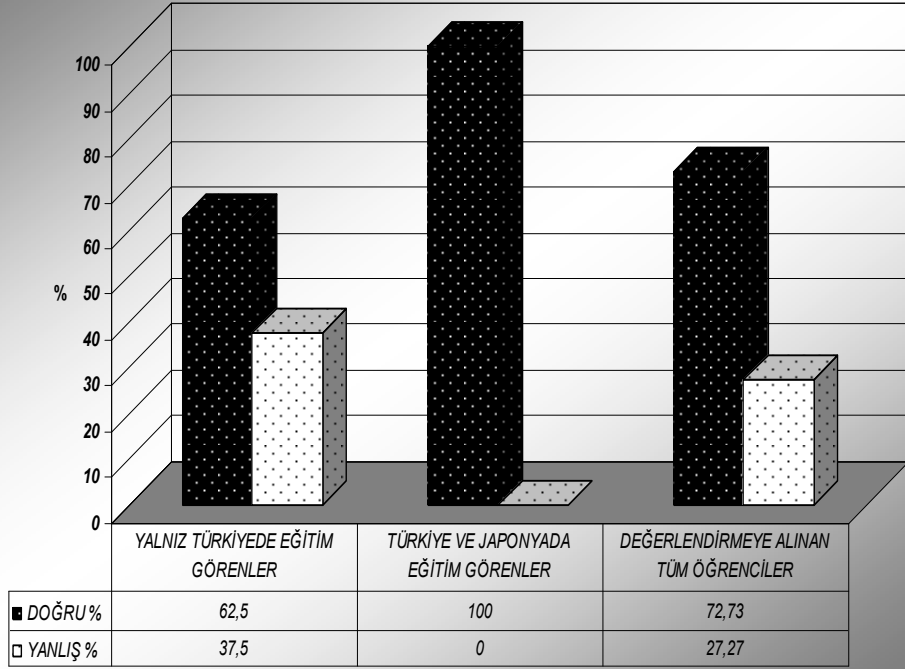
EK 2: SORMACA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRMESİ

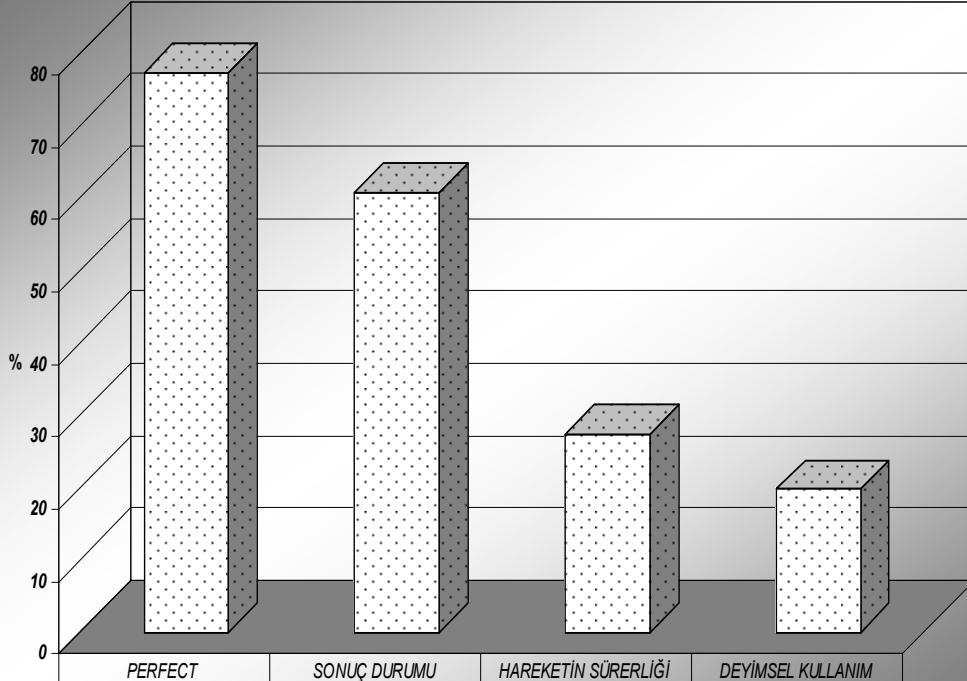
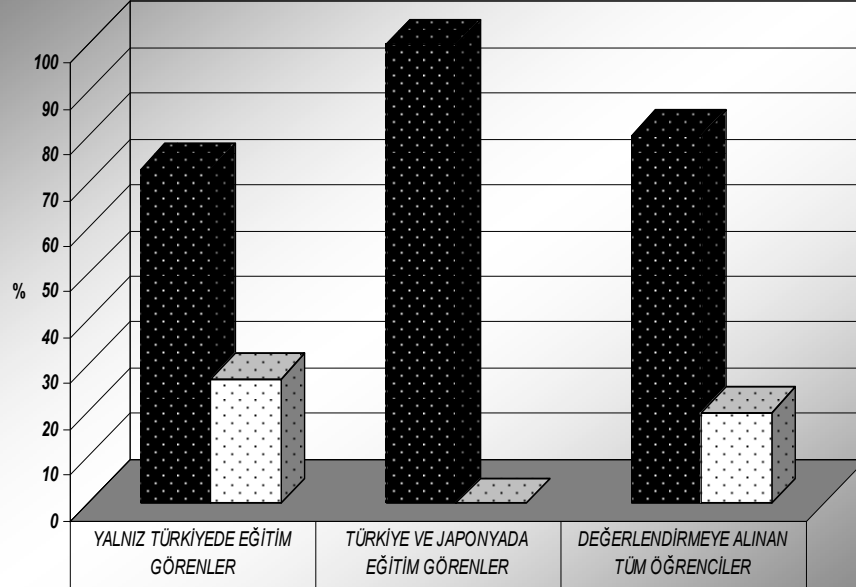
SONUÇ DURUMU

HAREKETİN SÜREKLİĞİ

DEYİMSSEL KULLANIM

ÖZET

Japonca'yı amaç dil olarak öğrenen Türk öğrenciler, '-*teiru*' biçimbiriminin ilişkin pek çok hata yapmaktadırlar. '-*teiru*' biçimbiriminin anlamı ile ilgili çok çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına karşın Türkçe ile karşılaştırılarak yapılmış yanlış çözümlemesine dayanan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yeterince irdelenmemiş bu konuya değinilmesinin '-*teiru*'nun öğretiminde yararlı olacağı düşünülmüştür.

İlk bölümde görünüş olgusuna değinilmiş ve görünüş çeşitleri Türkçe ve Japonca örnekler verilerek açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, eylemlerin görünüş özelliklerini belirlemek için şimdiye kadar yapılan çeşitli eylem kategorileri incelenmiş, Türkçe ve Japonca'ya

uygulanmıştır.

3. ve 4. Bölümlerde ise teiru'nun çeşitli anlamları irdelenmiştir. Japon dilbilimciler arasında '-teiru' ile meydana gelen ilerleme süreci (*progressive*) ve sonuç durumu (*resultative state*)'nu belirlemek en büyük sorun olmuştur. -teiru'nun çeşitli kullanım şekillerinin farklılaşan anlamlarını uygun bir şekilde birleştirerek açıklayarak çözümlenebileceği düşünülmüştür. Dilbilimsel sistem, özellikle bir semantik sistem, o kadar temiz, kolay anlaşılır ve ayrılır olmayıp her zaman istisnasız değildir. Belirli bir dilbilimsel çevredeki olguyu birden fazla unsurun etkileyebileceğinin önemini kabul etmek gerekir. Bu durum göz önünde bulundurularak, çeşitli unsurlar üzerinde durularak Japonca'daki '-teiru' yorumlanmıştır.

5. Bölümde ise, Japonca öğrenen Türk öğrencilere '-teiru' kullanımda yaptıkları hataların belirlenmesine yönelik olarak bir sormaca uygulanmıştır. Test soruları değerlendirilmiş, öğrenim güçlük derecelendirmesi yapılmıştır. Buna göre en zorlanılan kullanımın 'sonuç durumu' kullanımını olduğu tespit edilmiştir.

Son bölümde ise öğrencilerin hatalarının temel olarak ana dilden olumsuz aktarım, üstgenelleme ve fosilleşmeden kaynaklandığı savunulmuş, bunun dışında başka faktörlerin de etkili olabileceği belirtilmiştir. Sonuç olarak da hataların

önlenmesi için çözüm önerileri getirilmiştir.

SUMMARY

Turkish students learning Japanese as a second language, making lots of mistakes concerning ‘*-teiru*’ morpheme. Although there are various researches are concerned with meaning of ‘*-teiru*’ morpheme, there are lack of comparative studies with Turkish basing mistake analysis. It is considered that touching on this subject not analysed enough, usefull in teaching of ‘*-teiru*’.

On the first chapter, we discussed the ‘aspect’ concept and explained aspect varieties with giving English and Japanese examples.

On the second chapter, we studied different types of verb classifications to determine verbs aspectual characteristics from now on and applied Turkish and Japanese.

On chapter 3 and 4, different meanings of *-teiru* analysed. The biggest problem between Japanese linguistics is that determine the progressive and resultative state occur with '*-teiru*'. Different meanings and various using styles of '*-teiru*'s were explained in a proper way. A linguistic system, especially a semantic system, is not so neat and clear-cut that is always exceptionless. We should accept the importance of a concept in the specific linguistical environment can be effected by more than two factors. Thus, we interpreted '*-teiru*' while considering various factors.

On the 5. chapter, we applied a test to determine mistakes in the using of '*-teiru*' to Turkish students learning Japanese. We evaluated the questions of the test and made graduation of difficulties in learning. According to this we determined the most difficult using is as 'resultative state'.

On the last chapter, we maintained the mistakes of students based on negative transfer from the mother language, excessive generalization and fossilization; besides we indicated that other factors could possibly be effective. Consequently, we proposed solutions to prevent mistakes.

KAYNAKÇA

AKERSON-ERKMAN Fatma, **Dile Genel Bakış**, Multilingual Yay., İstanbul, 2000.

AKSAN,Doğan, **Sözcük Türleri**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983.

ALFONSO Anthony, **Japanese Language Patterns(Japon dili şekilleri)**, Sophia University L.L. Center of Applied Linguistics, Tokyo,1989.

COMRIE, Bernard, **Aspect (Görünüş)**, Cambridge University Public, Cambridge,1976.

ICHIKAWA Yasuko, □□□□, □□□□□□□□□□ (Japonca Öğrenenlerin Yaptıkları Yanlışlar Sözlüğü), İsebu, Tokyo, 1997.

KATO Yasuhiko □□□□, FUKUCHI Tsutomu □□□, **Japanese for Foreigners ‘Tensu,Asupekuto, Muudo’(Yabancılar İçin Japonca Dizisi, ‘Zaman, Görünüş, Kip’)**, Tokyo, 1989.

KAZAMAKİ Y. ve diğeri, □□□□□ (1998) □□□ (Dilbilim), Tokyo Üniversitesi Yayınları, Tokyo.

FUJII, Tadashi. (1966),□□□□□□□□□□(‘eylem+ -teiru’nun anlamı) içinde H. Kindai’chi 1976:97-114.

KINDAI’CHİ Haruhiko □□□□□□**Nihon-go Doshi no Asupekuto** □□□□□□□□

